

A HÁZASSÁG

JOGI ÉS ERKÖLCSI SZEMPONTBÓL

ÍRTA

Dr. SCHERMANN EGYED

PANNONHALMI THEOL. TANÁR

BUDAPEST

A SZENT-ISTVÁN-TÁBSULAT BIZOMÁNYA

1913.

Nihil obstat.

Dr. Anselmus Öcsényi,
censor.

Nr. 444.

Imprimatur.

In S. Monte Pannóniae die 30. Junii 1913.

Tiburtius,
Archiabbas et Ordinarius.

ELŐSZÓ.

Midőn ezen rövid házasságjogot nyilvánosságra bocsátom, megjegyzem, hogy pusztán gyakorlati czélt akarok vele elérni, t. i. a növendékpapok első kiképzésére és a lelkipásztorok tájékoztatására szántam és azért minden fölösleges tudományos apparátust és minden vitát mellőztem és a házasságkötésnek a «Ne temere» előtti lényeges alakját is elhagytam. Azon voltam, hogy a lehető rövidség mellett mégis anyagi teljességet adjak, hogy semmi lényeges és jelentős kérdés el ne maradjon, hanem a leendő lelkipásztorok minden szükségtelen megterheltetés nélkül mégis teljes áttekintést nyerjenek az egész anyagról, a tényleges lelkipásztorok pedig rövid útbaigazítást találjanak és a jobb megértés végett a történeti kialakulásról is némi fölvilágosítást kapjanak, valamint a magyar *polgári* házassági akadályokról is a szükségeset megtudják. Mivel művecském tudományos önállóságra nem tart igényt, azért idézetekkel és jelesebb szerzőkre való folytonos utalásokkal nem terheltem meg, hanem csak itt említem meg általánosságban, hogy Méltóságos és Főtiszt. Hajdú Tibor Urnák, rendfőnökömnek és a jogi tanszéken elődömnök kéziratossá jegyzetein kívül főleg Taubert,¹ Hei-
nert,² Noldint,³ Haringot⁴ és részben Lehmkuhl hasz-

¹ Manuale Juris Canonici.

² Grundriss des kath. Eherechts. ⁸ Münster, Schöningh.

³ De Sacramentis¹⁰; Oeniponte. Rauch.

⁴ Grundzüge des kath. Kirchenrechts. Graz, Moser.

náltam a kidolgozásnál, meg egyes püspöki körleveleket, azonkívül, hogy a római határozatokra is folytonos figyelemmel voltam.

Ítélek meg a szakemberek, vajjon művecském a szem előtt tartott gyakorlati cél elérésére alkalmas-e.

Adja Isten, hogy kis munkám ezen a keresztény életre nagyon fontos, de egyúttal eléggé bonyolódott tárgyban való szükséges eligazodáshoz hozzájárulhasson.

Pannonhalma, 1913. okt. 12-én.

A szerző.

I. A házasság természete és tulajdonságai.

Bevezetés.

A házasságot többféle szempontból tekinthetjük.

1. Különböző a szerint, a mint keresztények és nem-keresztények házasságáról van szó; ez utóbbiaknál ugyanis csak természetes egyezség, melynek azonban vallásos jellege is van, a keresztényeknél pedig ezenfölül még szentség is.

2. Különböző a szerint, a mint a megkötésnek a tényét tekintjük, vagy pedig a belőle folyó kötelező állapotot (in fieri vagy in facto esse).

A *tény* ez: egy szabad férfiúnak és nőnek gyermeknemzésre és nevelésre való törvényes szerződése.

Mint *szentséget* pedig így határozhatjuk meg: egy megkeresztelt szabad férfiúnak és nőnek egybekelési szerződése, mely kegyelmet jelent és közöl.

1. A házasságról mint szerződésről.

A házasságnak lényeges és nem lényeges céljait különböztetjük meg. *Lényeges főcélja* a gyermeknemzés és nevelés (Gen. 1, 28.); lényeges, de *másodrendű* célok: a kölcsönös támogatás az összes kötelességekben (Gen. 2, 18.) és a concupiscentia csillapítása (1. Cor., 7, 9.). Egyéb célok nem lényegesek (békesség, gazdagság, tekintély, kényelem, élvezet stb.)

Minden házasságnak természeténél fogva vallásos jellege van, mert: 1. közvetlenül Isten rendelte; 2. mert

czélja szent és vallásos, a mennyiben az emberi nem továbbterjesztésének végső célja az Isten dicsőítése és birtoklása.

E főcélból a házasságnak három *lényeges java* folyik: bonum prolis, fidei, sacramenti, vagyis a gyermek-nemzés és nevelés, a kölcsönös hűség és végül a fölbonthatatlanság. A házasság ugyan természeténél fogva fölbonthatatlan, de mivel a szentségi jelleg ezt erősíti, ezért bonum sacramenti-nek mondják.

Ezek annyira lényeges javai a házasságnak, hogy ha a szerződő felek *előzetesen* kifejezetten kizárják az egyiket vagy másikat, érvénytelen a házasság. De megmarad a házasság lényegében, ha a megkötés után a bonum prolis és fidei elmaradnak.

A házassági beleegyezés. A házasság kölcsönös meg-egyezőssel létesül, melynek 1. igaznak, 2. szabadakaratúnak, 3. kölcsönösnek és végre 4. külsőleg kifejezettnek kell lennie.

a) Szükséges tehát, hogy a felek *igazán* beleegyezzenek a házasság lényeges céljába és javaiba, mert szerződés csak így jöhet létre; ha valamelyik fél csak színleli a beleegyezést, érvénytelen a házasság.

b) *Szabadakaratúnak* kell lennie, vagyis olyan meg-gondolás és akaratú beleegyezés szükséges, mely jelentős kötelesség elvállalására alkalmas. A kinek tehát nincs ép esze, érvénytelenül lép házasságra, valamint az is, a ki a házassági szerződés mibenlétét nem ismeri. A kik időnként világos értelműek, ilyenkor érvényesen kelhetnek egybe, de a lelkes kötelessége mind ezeket, mind az eszelősöket, bányákat, hülyéket lebeszélni. A kik vakok és egyszerűsmind süketek, szintén nem kelhetnek össze érvényesen. A kik tudják ugyan, hogy a házasság gyermeknemzésre való egyezés, de nem ismerik ennek módját, érvényesen kelhetnek egybe.

c) *Kölcsönösnek* kell lennie, mert a házasság kétoldalú szerződés. A kölcsönösséghez az is tartozik, hogy a felek egyidejűleg adják beleegyezésüket legalább úgy, hogy az egyik félé még meglegyen, midőn a másik beleegyezik.

d) *Külsőleg* kell kifejezni a beleegyezést, hogy mind-

egyik fél tudhassa a másíknak beleegyezését. A szentségi házasság még inkább kívánja ezt. A dolog természete szerint elég bármely külső jel, de mivel a beszéd a legalkalmasabb, azért az egyház ezt kívánja azoknál, a kik tudnak beszélni.

Következmények: 1. A házasság oszthatatlan, azaz vagy mindkét félre érvényes, vagy egyre sem. 2. Érvényesen és fontos okból törvényesen is köthető írás útján, úgyhogy egyik fél a másíknak iratát olvassa és hozzáteszi saját beleegyezését a kellő tanúk előtt. 3. Megbízott útján is köthető mindkét fél részéről is, de a megengedettséghez szükséges az Ordinarius engedélye.

2. A házasság mint szentség.

Csak a kölcsönös beleegyezés, vagyis a *matrim. in fieri* a kegyelmet közlő szentség, míg a belőle származó kötelező állapot, házasság állapot csak tágabban, azaz annyiban mondható szentségnek, a mennyiben Krisztusnak az egyházzal való egyezségét jelenti.

A házasság mint szentség azonos a szerződéssel, melyet Krisztus szentségi méltóságra emelt a keresztyeíknél. A kik tehát egyáltalán nem akarnak szentségben részesülni, érvényes szerződést sem köthetnek. A kik pedig igaz házasságot akarnak kötni, a szentséget is felveszik, akár személyesen kötik, akár megbízott vagy írás útján, és azért a kegyelem állapotában legyenek.

Mivel a szentség azonos a szerződéssel, azért *kiszolgáltatól maguk a szerződő felek* (ha nem tudják is ezt, vagy nem hiszik, hogy szentség, mint a protestánsok).

Ebből az is következik, hogy a szentség anyaga és alakja magának a szerződésnek anyaga és alakja. Mivel pedig a szerződés ilyenmő megfelezése többféle fölfogásra ad alkalmat, ezért vitás, hogy mi voltaképen az anyag és alak. Valószínű ez a nézet: távoli anyag az egymás testére való jog, közeli pedig a jognak kölcsönös átadása, alak pedig a jognak kölcsönös elfogadása.

A pusztá házasság alánya bármely ember, kit a természetes vagy tételes isteni törvény nem tesz képtelenné.

A szentségi házasság alanya bármely keresztény ember, kit az említett törvényeken kívül az egyházi törvény sem tesz képtelenné.

Ha két keresztleetlen házastárs megkeresztelkedik, eo ipso szentséggé lesz házasságuk.

Vájjon kereszténynek nemkeresztény nyel pápai fölmentés mellett kötött házassága a keresztényre nézve szentség-e, vita tárgya; fölmentés nélkül úgysis érvénytelen.

Más következményei vannak a házasságnak mint szerződésnek és mások mint szentségnek. *Az előbbi következmények:* a házassági kötelék, a debitum coniugale, az együttlakás kötelme, a gyermekek törvényessége, a földi javak bizonyos közössége; ezenkívül a férjre nézve a férji és atyai hatalom; a feleségre nézve: a férjtől y aló eltartás joga, állásában, méltóságában stb. való osztoz-..kodás^ésa.iérj..lakóhelyének megszerzése.

A szentségi következmények: a megszent. kegyelem gyarapodása és jog azon segítő kegyelmekre, melyek a házas állapothoz szükségesek.

3. A házasság osztályozása.

1. Egyik szempont szerint van matrimonium legitimum, ratum és consummatum. *Legitimum* az, melyet a természetes és tételes törvények szerint kötnek. Jelenleg rendszeren a megkeresztleetlenek érvényes házasságát értik ezen.

Ratum a keresztényektől kötött érvényes házasság, mely tehát egyúttal szentség, de a mely copulával még nincs bevégezve.

Consummatum a copula carnalis által bevégzett házasság.

2. *Matrimonium verum, praesumptum, putativum.* *Verum* vagy érvényes az, melyet törvényesen megkötöttek, úgyhogy bizonyítható is.

Praesumptum az, mely talán nem létezik, de a melyet a jog valamely tény alapján föltételez.

Putativum az, melyet a házastársak, vagy legalább

egyikük érvényesnek tart, de titkos akadály miatt érvénytelen. Ha az egyház színe előtt kötötték és legalább az egyik fél jóhiszemben kötötte, akkor a házasság összes jogi következményeit létesíti, pl. a gyermekek törvényesek.

3. *Egyházi és polgári házasság.* Az előbbinek kötésénél mindazt szem előtt tartják, a mit a természetjog és egyházi jog megkövetel; az utóbbinál pedig azt, a mit a természetjogon kívül a polgári jog kíván.

4. *Publicum és occultum.* Az előbbi az, melyet hirdetések után, az occultum pedig az, melyet hirdetések nélkül kötnek az egyház színe előtt. Ezt titkos vagy lelkiismereti házasságnak mondják.

Claadestinum pedig az, melyet nem az egyház színe előtt kötnek.

5. *Matrimonium morganaticum* vagy balkézre kötött házasság.

Végre 6. *matrim. atientatum* (rosszakaratúlag megkísérelt házasság), melyet mindkét, vagy legalább egyik fél semmisítő akadály tudatával köt és a mely rendesen büntetéssel jár.

4. A házasság tulajdonságai.

Különösen két lényeges tulajdonsága, mely természetéből folyik, érdemel nagyobb figyelmet: egysége és fölbonthatatlansága.

1. A házasság *egysége*, vagyis a monogámia abban áll, hogy csak egy férfinak egy nővel való egyezsége.

Az egységgel ellenkezik a polygamia, a mely vagy egyidejű, vagy egymásutáni. Az egyidejű vagy polyandria, ha egy asszonynak több férje van, vagy polygynia, ha egy férjnek több felesége van. Az egymásutánit bigamiának mondják, ha valakinek egymásután több férje vagy felesége van (de az egyidejűre is használják e kifejezést).

A többférj üség ellenkezik a természettörvény nyel, mert ellentétben van a házasság főczéljával; a többnejűség csak a házasság másodrendű czéljával ellenkezik és a tételes isteni törvényt. (Luk. 16, 18.) Az ószövetségben Isten csak türte a többnej üséget.

A folytatólagos bigámia most is meg van engedve.

2. A házasságnak belső és külső *fölbonthatatlanságát* kell megkülönböztetni; az előbbinél fogva maguk a felek, az utóbbinál fogva pedig más külső tekintély sem bonthatja fel.

a) Belsőleg minden érvényes házasság teljesen fölbonthatatlan.

b) A keresztények bevégzett házassága külsőleg is teljesen fölbonthatatlan.

c) A keresztények be nem végzett házassága és a kereszteletleneknek bevégzett házassága külsőleg fölbontható.

Fölbontatik a keresztények bevégzetlen házassága: 1. ha a pápa fontos óknál fogva dispensai; 2. ha egyik fél ünnepélyes fogadalmat tesz.

A nemkeresztények bevégzett házassága felbontatik: 1. a Privilegium Paulinum esetén (1. Cor. 7, 12. sqq.); 2. a pápa fölmentése folytán, ha legalább az egyik fél kérésténynyé lesz.

5. A házasságra vonatkozó joghatóság.

Mivel a keresztényeknek törvényes házassága szentség, a szentségekre vonatkozó joghatóság pedig kizárólag az egyházat illeti, következik, hogy kizárólag az egyházhoz tartozik annak megállapítása, hogy mi szükséges az érvényes és megengedett házasságkötéshez, valamint az utána való bírászkodás. Ezzel a protestánsok és a regalisták ellenkeznek.

De azért az egyház elismeri, hogy az államnak is nagy érdekei vannak a házasságra vonatkozólag. Más jogai vannak az államnak a keresztények és mások a nemkeresztények házasságára nézve.

A keresztények házasságára nézve az állam sem semmisítő, sem tiltó akadályokat nem állíthat fel és a lényeges következményekről sem bírászkodhatik. De hozhat törvényeket a házasságnak polgári következményeiről, minők a vagyonjogi kérdések, a férj és apa rangja, czimei a feleségre s gyermekekre nézve stb.

Ezen következményeket jogos okból érvényes házassá-

ságtói is megtagadhatja, de magát az érvényességet el kell ismernie.

A nemkeresztények házasságára vonatkozólag az állam az illetékes törvényhozó, csak szem előtt kell tartania az isteni törvényeket.

Mivel a protestánsok és az újabb naturalisták a házasságnak szentségi jellegét tagadják, a regalisták pedig két különböző dolognak mondták a szerződést és a szentséget, ezért ezen elméletek következetesen a polgári házasság behozatalára vezettek.

6. A polgári házasság.

Ezen azt az intézményt értjük, melylyel az állam az egyháztól függetlenül megállapítja a házasság jogi elveit s az alattvalókat az ilyenmű elveken nyugvó házasság megkötésére kötelezi vagy legalább megengedi nekik. Ez az intézmény vagy nyílt ellentétbe helyezkedik az egyházi házassággal, vagy legalább elvileg nincs rá semmi tekintettel.

(Háromféle polgári házasság van:

1, *Kötelező* (obligatorius), mikor az állam az egyháztól függetlenül megalkotja a maga házasságjogát és az alattvalókat kötelezi, hogy ezen törvények szerint kössék meg a házasságot vagy az egyházi egybekelés előtt, vagy utána, és ha csupán polgárilag kelnek is egybe, ezt is érvényesnek ismeri el.¹

2. *Tetszés szerinti* (facultativ), mikor az állam a házasság megkötésének összes jogi föltételeit és a bíraskodási elveket is mind maga állapítja meg, de a felekre bizza, vajjon ezen elvek szerint, vagy az egyháziak, vagy mindkettő szerint akarnak-e egybekelni és bármelyiket érvényesnek ismeri el.²

¹ Megvan a szorosán vett Magyarországon (1895 okt. 1.) Németországban, Franciaországban, Olaszországban, Belgiumban, Hollandiában, Schweizban, Romániában, Chilében, Mexikóban és Japánban.

² Megvan Angliában és az Egyesült-Államokban.

a. *Szükségbeli* (necessitatis), mikor az állam az egyháznak csak egy-két akadályát nem ismeri el s azért csak ily esetben engedi meg a polgári egybekelést azoknak, kik egyháziilag nem kelhetnek össze.¹

A polgári házasság bármely alakjában jogtalan és az egyházra, meg a hívekre nézve sérelmes intézmény és ezért az egyház valamennyit elítéli és elveti, még pedig a következő okokból:

a) Az állam teljesen illetéktelen ezen a téren; b) a házasságot mint profán ügyet tárgyalja; c) tilos egyezkedéseket megvédi; d) érvényes házasságokat fölbont; e) az egyház jogait megveti és előmozdítja a teljes vallási közömbösséget; f) előmozdítja azt a téves tanítást, mintha a szerződés és szentség egymástól elválaszthatók volnának.

Továbbá az egyház és állam a kölcsönös megegyezés helyett folyton rontják egymás tekintélyét, mert az egyház kénytelen a polgári házasságot érvénytelennek, jogtalannak mondani, az állam pedig az ellenkezőt vallja, ha megengedi is az egyházi kötést.

Végül a házasság fölbonthatatlansága a polgári házasság esetén lehetetlen. Az állam ugyanis azon a czímen vonja hatalmi körébe, mert pusztán polgári szerződést lát benne, vagy legalább ezt elválaszthatónak tartja a szentségtől, már pedig a polgári szerződés természetéből folyik, hogy az egyezkedő felek ismét felbonthatják. Érzik ugyan az államok, hogy a házassági szerződésnél kivételt kell tenniök s azért nem is bízzák egyszerűen a felekre a fölbontást, de ha ezek kitartóan követelik, valamennyi állam eleget tesz nekik² s következőleg megengedi az újránősülést s így igen sok házasságtörő viszony származik. Az állam tehát súlyos vétkekre szolgáltat alkalmat, mert sokan akár a disparitas cultus miatt, vagy egyéb semmisítő akadályok miatt, akár pedig mivel pusztán polgárilag kelnek egybe, tulajdonképen ágyasságban élnek, sőt sokan házasságtörésben is. Ha pedig az egyházi kötés nem szükséges is az érvényességhez (vegyes házasság), mégis sokan halálos bűnben veszik fel e szentséget. Ily helyeken az egyház arra biztatja híveit, hogy a polgári kötés-kor ne akarjanak valóságos házasságot kötni, hanem csak az

¹ Megvan Ausztriában, Oroszországban, Dániában, Skandináviában, Spanyolországban és Portugáliában.

² így hazánkban 1903-ban 2871, 1907-ben már 7103, 1911-ben

alaki kellékeknek akarjanak eleget tenni a polgári következmények miatt. Ha pedig ezt nem teszik, az egyház nem kötteti meg velük újólág a házasságot, hanem csak megáldja, ha erre hajlandók.

Hogy pedig az összeütközések egyház és állam közt lehetőleg elmaradjanak, figyelmeztetni és kötelezni kell a híveket, hogy házassági szándékukat először a lelkész-nél jelentsék be, hogy ő megvizsgálhassa, vájjon lehetséges-e érvényes és törvényes házasság és csak akkor keljenek egybe polgárilag, ha a lelkész már kijelentette, hogy az egyházi összeadásnak semmi sem áll útjában.¹

A kik nyilván pusztán polgári házasságban élnek, azok nyilvános bűnösöknek tekintendők. Az ilyen házasság az *aitentatum* matrimonium következményeivel jár.

Midőn a felek csakis az alaki követelményeknek akarnak eleget tenni, a hatósági közegek és a tanúk megengedett módon vesznek részt, sőt fontos okból akkor is, ha az illetők pusztán polgárilag akarnak egybekelni; de már arra nézve eltérnek a szerzők, ha polgárilag elváltak új polgári házasságra lépnek.

A modern államok hívei a következő okokkal sietnek a polg. házasság védelmére: 1. Az államnak is joga van a házassági ügyekre és azí~ akárhány felekezetenél nem érvényesítheti a polg. házasság nélkül. Felelet: a hol nem érvényesítheti, ott életbeléptetheti a polg. házasságot annál inkább, mivel a görögkeletieken kívül csak a kath. egyház vallja a házasságot szentségnek. Erre azt mondják, hogy kivételes törvényekkel nem lehet az államot kormányozni. Mi pedig azt feleljük, hogy az állam valóban kormányoz kivételes törvénnyel, mert a protestánsoknak megadta az önkormányzatot és még korábban a vallásszabadságot, míg a katolikusok még mindig várják az autonómiát. — 2. A felekezeten államnak megvan a joga, hogy minden egyes vallás elvein fölülemelkedve intézze az állam szükségleteit. Felelet: felekezeten állam maga is lehetetlen álláspont, mert ha az egyesek vannak vallásra kötelezve, akkor az összesség is, még pedig az igaz vallásra.

Különben az állam az igaz val'ás sérelme nélkül is biztosíthatja a jogi rendet, ha elrendeli, hogy először egyházilag kell

¹ Püsp. közös körlevél 1895. aug. 31.

összekelni és csak azután polgárilag. A magyar házassági törvény ezzel ellentétben először a polgári egybekelést kívánja és még bünteti is azon papokat, a kik a polgári egybekelés előtt mernek esketni, kivéve a halál veszedelmét. (123. §.)*

II. Az eljegyzés.

A kánonjog kétféle sponsaliát ismer: de praesenti és de futuro. Az előbbi maga az egybekelés, az utóbbi az eljegyzés.

Az eljegyzés a leendő házasságnak kölcsönös ígérete.

1. Az eljegyzés kellékei.

Legyen *promissio vera, deliberata, mutua, ad personam determinata, documento expressa, futuri matrimonii inter personas habiles.*

a) Legyen *igaz* ígéret, ne pedig színlelt.

A ki azt állítja, hogy csak színleg ígért, annak ezt bizonyítania kell. A ki valóban csak színleli az eljegyzést, súlyosan vétkezik a *iustitia* ellen s a másik félnek okozott kárt jóvátenni tartozik.

b) Kellően *megfontolt* legyen az ígéret, mert súlyos kötelességet csak így lehet vállalni.

A szenvedély hevében tett ígéret érvényesnek veendő általában. Olyan tévedés, mely a házasságot érvénytelenné teszi, az eljegyzést is érvényteleníti. A nagyobb félelemből tett ígéretre nézve a szerzők véleménye igen eltérő és épen ezen eltérés miatt az ilyen eljegyzésből nem származik köztisztességi akadály ezen elv szerint: *impedimentum dubium est imped, nullum.*

c) *Kölcsönösnek* kell lennie az ígéretnek, mert szerződéshez kölcsönös beleegyezés kell.

d) Az ígéretnek *határozott személyre* kell vonatkoznia (miként minden szerződésnek határozott tárgyának kell lennie), vagyis a férfi csak határozott nőnek tehet ígéretet

¹ A *jegyzőkönyv aláírására nézve* lásd belügymin. rend. 1895 dec. 9., 104137. sz.; a *ruházatra* vonatk. belügymin. 1895 nov. 26., 103374. sz. és 1896 febr. 11., 12500. sz. körrendeletet.

és viszont. Tehát nem eljegyzés, ha egy férfi azt ígéri, hogy két nővér közül egyiket elveszi.

e) A *Ne temere* rendelet óta (mely 1908 április 19. óta van érvényben) az eljegyzésnek határozott *alakja* szükséges. Csak az az eljegyzés érvényes, mely írásbeli okmányon történik vagy a plébános, illetőleg Ordinarius, vagy más két lanú jelenlétében és melyet maguk a felek is, meg a tanúk is aláírnak; ha pedig egyik vagy mindkét fél nem tud írni, akkor ezt a körülményt az okmányon meg kell említeni és még egy újabb tanúnak is kell aláírnia. A ki tehát nem tud írni, az nem lehet tanú; egyébiránt ugyanazok lehetnek tanúk, kik a házasságkötésnél lehetnek. Ugyanazt az okmányt kell valamennyinek aláírnia és pontos keltezését kell odajegyezni.¹ Külön eljegyzési anyakönyvet kell vezetni és ezenkívül az eljegyzési okmányt is el kell tenni. Ha tehát a felek nem a plébános előtt kötnek eljegyzést, be kell kérni az okmányt, vagy legalább be kell jelenteniök az eljegyzést.

Bármely plébános illetékes, de csak saját területén, és más papot nem delegálhat.² Tehát a segédlelkész csak más tanúval együtt szerepelhet.

Ha tehát egy tervezett házasság ellen egy harmadik személy panaszt tesz eljegyzés címén, föl kell mutatnia az eljegyzési iratot, mert különben elutasítandó.

f) *Habiles* azok, kik valaha fölmentés nélkül érvényes és megengedett módon egybekelhetnek. Mivel csak jövődő házasságról van szó, azért azok, kik az ész használatára már eljutottak, eljegyezhetik magukat, föltéve, hogy ismerik az elvállalandó köteleességeket; de mégis az a különbség van a serdületlenek és serdültek eljegyzése közt, hogy az előbbiek a serdültség beálltával minden egyéb ok nélkül is visszaléphetnek, míg a serdültek eljegyzése mindig megmarad. Ha pedig serdült és serdületlen jegyzik el egymást, akkor csak a serdületlen fél léphet vissza serdült

¹ S. C. C. 1908 jul. 27.

² S. C. C. 1908 márcz. 28.

korában, míg a másik ezt nem teheti, hacsak egyéb oka nincs rá. A kik nincsenek az ész használatában, azok nem köthetnek eljegyzést.

Az egyház a szülők beleegyezését óhajtja, de nem követeli és csak az eljegyzés ellen való kifogást engedi meg a szülőknek és gyámoknak, ha kiskorúakról van szó. (Ha a szülőknek fontos okaik vannak a házasság ellen, akkor Noldin szerint az eljegyzés érvénytelen.)

Vita tárgya, vajjon a semmisítő és tiltó akadályok mellett kötött eljegyzés érvényes-e. Ha az akadály nem szüntethető meg, érvénytelen az eljegyzés, mert lehetetlen dologra senki sem kötelezheti magát. Ugyanez áll akkor is, ha az akadály mellett föltétlen az eljegyzés. Ha pedig azon föltétel alatt történik az eljegyzés, hogy fölmentést kérnek, vitás az érvényesség.

Az eljegyzés föltétlenül vagy föltételesen köthető, még pedig akár fölfüggesztő, akár fölbontó föltétel alatt, csak tisztességes és lehetséges legyen a föltétel, mert tisztességtelen vagy lehetetlen föltétel gátolja az érvénybelépést. Időközben a föltételről le is mondhatnak. — Az eljegyzés nem szükséges, hanem csak nagyon ajánlatos, hogy a végleges lekötkezés előtt jobban megismerjék egymást.

2. Az eljegyzés eredményei.

1. A jegyesi hűségre való kötelesség, melyet nemcsak az szeg meg, a ki mást jegyez el, hanem az is, a ki mással el akarja magát jegyezni, sőt a ki egyáltalán gyanúsán viselkedik. Minden újabb eljegyzés érvénytelen az előbbinek tartama alatt, még ha esküvel erősítenék is meg, vagy a férfi a nőt teherbe ejti. 2. Kötelesség a házasságnak az ígéret szerint való megkötésére. Ha időt tűztek ki, meg kell tartani, különben pedig az egyik fél észszerű óhaja szerint kell ezt megtenni. Ha egyik fél vonakodik ígéretét teljesíteni, a másik fél panaszt tehet az egyh. törvényszéknél; ha pedig ennek felszólítására sem hallgat, az egyház nem használ kényszereszközöket, hogy a szabadságot ne korlátozza és ha rábeszélése nem használ, akkor az ártatlan jegyesnek azt ajánlja, hogy világi bíróság útján kártala-

nítsa magát.¹ 3. A köztisztesség *semmissítő* akadály. 4. Egy 3. személlyel való egybekelés *tiltó* akadály, ami különben az első pontban bennefoglalatik.[^]

3. Az eljegyzés fölbontása.

Az eljegyzés természeténél fogva ideiglenes és fölbontható szerződés. A fölbontás bekövetkezhetik 1. kölcsönfelmegyezéssel; 2. *ipso iure* bizonyos ténnyel beállta-
kor, 3. egyik fél részéről a jogban meghatározott esetekben.

1. *Közös megegyezéssel* a felek még az esküvel megerősített eljegyzését is fölbonthatják, vagy ha testileg közöskültek is.

2. *Ipso iure* áll be a fölbontás, ha egyik fél meghal, vagy ha a fölbontó föltétel bekövetkezik, ha hibájukon kívül a felek közt tiltó (votum) vagy semmissítő akadály (impotentia, amentia) támad, ha egyikük tökéletesebb állapotot választ, vagy ha a pápa felmenti őket. Ha egyik fél hibájából dispensálható akadály támad (affinitás vagy cognatio spirituális), akkor köteles fölmentést kérni; ha pedig dispensálhatatlan akadály támad (mással egybekelt), köteles az ártatlan félt kártalanítani.

3. Csupán *egyik fél* léphet vissza: *a)* ha a másik fél megszegi a hűséget: vétkes, vagy legalább gyanús érintkezés más személylyel, vagy újabb eljegyzés megkísérlése, az egybekelésnek ok nélkül való halogatása, a másik fél akarata ellenére messze földre való költözködés, vagy hosszabb időre való elutazás, *h)* Ha az eljegyzés után olyan körülmények következnek be vagy lesznek ismeretessékké, akár lelki, akár testi, akár vagyoni szempontból, a melyeknek létezése vagy ismerete mellett az eljegyzés valószínűleg nem is létesült volna, vagy a melyek boldogtalan házasságra vezetnének. Vitás esetekben az egyh. bíró dönt.

¹ Lásd Magyar polg. házasságjog 3. §.

² A magyar polg. házasságjog szerint: 1. §. Az eljegyzésből nem származik kereseti jog a házasság megkötésére. — 2. §. Bármely teljesítés kikötése arra az esetre, ha a jegyesek a házasságot, meg nem kötnek, semmis.

Ilyen okok pl. becstelénítő bűntény elkövetése, tartósan ragadós vagy undorító, vagy gyógyíthatatlan betegségek, rútító műtét, megvakulás stb.; hitetlenség, más vallás, játékszenvedély, pazarlás, részegeskedés, erkölcstelenség, durva természet stb.; a hozomány teljes hiánya, elszegényedés, sőt valószínűleg a nagymérvű meggazdagodás is stb.

Ha egyik félben oly hiba van, mely a másokra ártalmas vagy igen terhes, akkor szigorú kötelessége ezt neki megmondani, ha megszegyenítő is ez.

III. A házassági akadályok általában.

A házassági akadály olyan körülmény, a mely vagy érvényes házasság létesülését gátolja, vagy legalább tilossá teszi az egybekelést. E szerint az akadályoknak két főcsoportja van: *semmissítő* (bontó¹) és *tiltó* akadályok: irritantia (seu dirimèntiâ) et impedientia impedimenta.

Tiltó akadály hat van, melyeket e vers fejez ki:

Ecclesiae vetitum. .tempui, -sponsalia, votum,

Mixtaque religio, si proclâmaao desit.

Ezek közül az egyházi tilalom, a zárt idő és a hirdetés hiánya csak egyházjogiak; különben a hirdetést némelyek nem számítják a Ullu) akadály OK közé,;- -

Semmissítő akadály 15 van ezen vers szerint:

Error, conditio, votum. cognatio, crimen,

Cultus disparitas, vis, ordo, jigamen, honestas,

Aetas, affinis, si clandestinus et impos,

Raptave sit mulier nee loco reddita tuto,

Haec socianda vêtant connubia, facta rétractant.

De mivel a cognatio három akadályt foglal magában, a crimen pedig némelyek szerint hármat, mások szerint négyet, voltaképp 19 vagy 20 van összesen.

Ezen főfőlosztás mellett még sok más van. Így 1. eredet szerint vannak *istenî* (természetjogi) és *egyházjogi* akadályok.

¹ A bontó, dirimens elnevezés kevésbé megfelelő, mert nem bontja fél az érvényes házasságot, hanem létesülését gátolja, ha attentálják is.

lyok. Az előbbiek minden emberre, az utóbbiak egyenesen csak az egyház tagjaira vonatkoznak.

A természetjogi akadályok ismét kétfélék: *a)* melyeknél az *Általában* vett szerződés lényeges kellékei hiányznak (aetas egy neme, error egy neme, conditio és a vis egy neme), *b)* melyeknél csak a *házassági* szerződés lényeges kellékei hiányznak (impotentia, ligamen és a consanguinitas 1. foka).

2. Terjedelem szerint *általános és részleges* akadályok vannak, a mint bármely személylyel, vagy csak bizonyos személyekkel szemben állnak fenn.

3. *Fölmentés alá esők vagy nem* (dispensabilia vei non) Az előbbiekhez majdnem az összes egyházjogiak tartoznak.

i *Küziogiak*[és *magánjogiak*, a mint a közjót vagy magánjót célozzák; az előbbieknél az egyházi bíró hivatalból avatkozik bele, az utóbbiaknál csak az érdekelt fél kérelmére. Ez utóbbiakhoz tartoznak az error, conditio, metus és impotentia.

5. *Nyilvánosak és titkosak*. Ez a fölosztás különösen a fölmentéseknél szerepel. Nyilvános az, mely természet-szerűleg nyilvános, melyet nem vétek által vonnak magukra a felek és ez nyilvánosnak számít, akár köztudomású, akár nem, továbbá a vétekből származó, ha már köztudomásúvá lett; titkos pedig az, mely természet-szerűleg titkos, vétekből származik és a melyről vagy senkinek, vagy csak néhány titoktartó személynek van tudomása.

6. *Ideiglenesek és örökösök*. Az utóbbiak csak felmentés által szűnnek meg.

7. Végül *előzetesek és utólagosak*, a mint a házasság megkötése előtt már megvannak, vagy csak utóbb létesülnek.

Mi a teendő, ha valamely semmisítő akadály kellő vizsgálat után kétes marad, vagyis létezése csak valószínű?

Különbséget kell tenni, vájjon a jogról (dubium iuris) vagy tényről forog-e fenn kétség (dubium facti) és a jognál ismét, vájjon isteni vagy egyházi jogról van-e szó. Dubium iuris akkor merül föl, ha a törvény értelme bizonytalan, vagyis kétséges, vájjon bizonyos kellék szükséges-e az akadály meg-

létéhez,¹ *dubium facti* pedig akkor van, ha alapos a kételyünk, vájjon egy bizonyos tény, melytől az akadály függ, fönnáll-e.²

a) Szabad egybekelni kétes akadály mellett, ha *dubium iuris*, még pedig *ecclesiastici* forog fenn, mert az egyház ez esetben fölment, ha szükség van rá. (*Impedimentum dubium* = imped, nullum, de csak ezen esetben.)

b) Nem szabad egybekelni, ha *dubium iuris divini* vagy *dubium facti* forog fenn, mert akkor az egyház nem pótolja a hiányt; az isteni jognál ugyanis nem tudja pótolni, a saját jogánál pedig nem akarja, mivel ez esetben csak egész kivételesen nem szerezhető teljes bizonyosság. Tehát *dubium facti* esetén vagy bizonyosság szerzendő, vagy, ha nem lehet, biztonság kedvéért fölmentés kérendő, melyet az *Ordinarius* is megadhat.

IV. A tiltó akadályok.

1. A házassági tilalom.

Itt nem *általános* tilalomról van szó, a minő minden egyéb házassági akadály, hanem egész *különösről*, midőn az egyházi előjárók egyes esetekben alapos oknál fogva tiltanak meg valamely házasságot.

Ilyen tilalmat adhat: 1. *A pápa*, még pedig oly hatályal, hogy a házasság érvénytelen, mert hisz ő egyáltalán semmisítő akadályokat létesíthet.

Ha a pápa a be nem végzett házasságot az egyik félnek kétes impotentiája miatt fölbontja, akkor az esetleg impotens félnek meg szokta tiltani, hogy pápai engedély nélkül újra egybekeljen; hasonlóan ha fogadalmasnak felmentést ad házasságkötésre, azon esetre, hogy házastársát túléli, megtiltja neki az újraházasodást.

2. Az *Ordinarius*, főleg a következő esetekben: a) ha a tervezett házasság ellen egy harmadik személy eljegyzés

¹ Pl. kétes a lelki rokonság, mivel a keresztszülők magánkeresztelésnél szerepeltek; kétes a köztisztesség, mivel a házasság clandestinitas miatt érvénytelen.

² Kétes a ligámén, mivel a menyasszony nem tudja biztosan, vájjon első ura meghalt-e; a crimennél bizonytalan, vájjon a halál épen a seb miatt következett-e be; kétes a lelki rokonság, mivel bizonytalan a keresztség érvénye.

czímén fölszóal; *b)* ha a házasulandók közt semmisítő akadály gyanúja támad; *c)* ha attól lehet tartani, hogy a tervezett házasság miatt botrány vagy nagy czivódások támadnak.

3.A *plébános* igazi tilalmat nem adhat, hanem csak az esketést tagadhatja meg törvényes okokból, főleg ha valamely szükséges okmányt nem tudnak a felek fölmutatni, vagy a hitben járatlanok, vagy ha valaki akadályt jelent be; ha valamiről kételye van, az Ordinariushoz kell fordulnia; a plébánossal szemben a felek is odafordulhatnak.

Vitás, vájjon azok, kik a tilalom ellenére egybekelnek, putativ házastársaknak tekintendők-e, ha utóbb semmisítő akadály tűnik ki.

2. A zárt idő.

A trienti zsinat szerint¹ advent 1. vasárnapjától vízkeresztig bezárólag és hamvazószerdától fehérvasárnapig bezárólag tilosak a menyegzői ünnepélyességek.

Tehát az egyházi *közjognál* fogva nem maga a házasságkötés tilos az említett időben, hanem csak az ünnepélyességek, minők a nászmise a kapcsolatos áldással, a menyasszonynak a templomba vagy házba való ünnepélyes elvezetése, fényesebb lakoma s hasonlók. A *magyar* és több külföldi részleges jog szigorúbb, mert zárt időben az Ordinarius fölmentése nélkül maga a házasságkötés is tilos.²

3. Az eljegyzés.

Mint már láttuk, az érvényesen kötött eljegyzés, míg törvényesen fölbontva nincs, tiltó akadály egy harmadik személylyel való házasságra nézve, mert bűnös eljárás az, ha valakinek odaadjuk azt, amit már másnak ígértünk.

¹ Sess. 24., cap. 10. de reform, matrim.

² Sürgős esetekben a lelkészek is fölmenthetnek. Lásd az 1895. évi közös püsp. körlevél 7. pontját.

4. A fogadalom.

Itt nem ünnepélyes, hanem csak *egyszerű* fogadalomról van szó, még pedig olyanról, mely a házassággal ellenkezik. Ilyenek: *a)* a votum perfectae (sőt talán perpetuae) castitatis¹; *b)* a votum non nubendi seu coelibatus; *c)* a votum ingrediendi religionem és *d)* a votum suscipiendi sacros ordines.

Az elsőre nézve mindegy, akár a világban teszi le valaki, akár szerzetesrendben vagy congregatióban.

A ki ilyen fogadalom mellett mégis házasságra lép, súlyosan vétkezik. Tehát vagy le kell mondani az egybekelési szándékról, vagy fölmentést kell szerezni. Az örökös tisztaságnak és a szorosán vett szerzetbe való lépésnek fogadalmától csak a pápa menthet föl rendesen, míg a püspök külön fölhatalmazás nélkül csak sürgős esetekben, ellenben a többtől rendesen fölmenthet ő is.

A fogadalom ellenére kötött házasság *érvényes* ugyan, de az ilyen házastársnak bizonyos kötelességei maradnak meg továbbra is az egyes fogadalmak szerint, hacsak legalább utólagos fölmentést nem szerzett, a minék gyors kérése tanácsos.

Így a votum castitatis alapján az illető nem kérheti a debitumot, de tartozik megadni, ha a másik fél jogosan kéri és ennek halála után ismét teljesen kötelezve van fogadalmára.

A ki a coelibatus fogadalmára mellett kelt egybe, szabadon élhet házastársi jogával, mert a fogadalom teljesítése már lehetetlen. Vitás azonban, vajjon második házasságra léphet-e.

A szerzetbe való lépés fogadalmára alapján az illető köteles a bevezéstől tartózkodni (a mihez két hónapig minden házastársnak joga van) és szerzetbe lépni; a bevezetés után már maga is kérheti a debitumot, de mihelyt a jogban meghatározott esetek bekövetkeznek, ismét kötelezi fogadalmára, hacsak időközben nagyon meg nem változtak viszonyai.

A ki a szent rendek föl vételének fogadalmára mellett házassodott meg, annak kérnie kell feleségét, hogy engedje meg neki fogadalmára teljesítését; ha nem egyezik bele, élhet házastársi jogával. Ha pedig visszaszerzi szabadságát, ismét kötelezi fogadalmára.

¹ A jezsuita scholasticusoknál ez mint egyszerű fogadalom is megsemmisítő a leendő házasságra nézve.

Mivel azonban annak, a ki bár fogadalmat tett, mégis házasságra készül, vagy már egybe is kelt, nincs szándéka fogadalmának teljesítésére, azért bármelyik fogadalom esetén gyakorlatilag gyors fölmentés a legajánlatosabb.

5. A vegyes vallás.

Ez az akadály két keresztény közt van meg, kiknek egyike katolikus, a másik nem.

Számos ok szól a vegyes házasság ellen és azért már a tanuló ifjúságot is kellő érvekkel óvni kell tőle.

Az a benső életközösség, mely a házasságnak egyik célja, a házastársaknak azonos vallását kívánja, hogy egymást ne csak a földi boldogulásban, hanem az örök cél elérésében is támogassák. Vegyes házasság esetén a katolikus fél és a leendő gyermekek az elcsábítás veszélyében forognak, vagy legalább a vallásos közömbösség veszélyének vannak kitéve, vagy pedig folytonos súrlódás, meg lelkiismereti furdalás fordul elő a házastársak közt, a gyermekekben pedig vallási kételyek támadnak. Továbbá tilos nemkatolikus szentségben részesíteni és tőle szentséget fölvenni. Végre a nemkatolikus fél a házasságot sem szentségnek, sem fölbonthatatlannak nem tartja, elválhatik társától és újra házasodhatik, a mit a katolikus fél nem tehet.

Az egyház tehát nem vallási türelmetlenségből, hanem az említett okok miatt rosszalja és tiltja a vegyes házasságot. Olyan egyház, mely tudatában van a maga igaz voltának és szükségességének, nem lehet közönyös a vegyes házassággal szemben.

A trienti zsinatig, sőt a westfáliai békéig az egyház csak akkor engedte meg katolikus és nem katolikus közt a házasságot, ha az utóbbi megtért. Ha e nélkül keltek egybe, a trienti zsinatig érvényes volt a házasság, bár szigorúan tilos; azóta pedig ott, a hol a zsinat ki volt hirdetve, érvénytelen. A westfáliai béke óta egyre nehezebben tudta az egyház érvényesíteni a maga követelményeit és azért kénytelen volt engedni. A katolikusok és protestánsok közt terjedő sűrű érintkezés folytán ugyanis egyre több lett az érvénytelen házasság s azért az egy-

ház bizonyos biztosítékok megígérése mellett fölmentett a tilalom alól és megengedte az ú. n. passiva assistentiát. A követelt biztosítékok ezek voltak: 1. a prot. fél megígérte, hogy házas-társát vallásában nem háborgatja; 2. a kath. fél megígérte, hogy házastársának megtérítését nem téveszti szeme elől; 3. az összes gyermekek katolikusok lesznek. Mivel pedig a kath. lelkész esketésén kívül gyakran a prot. pásztorhoz is elmentek, azért az egyház 4. azt is megkövetelte, hogy se a kath. esketés előtt, se utána protest. esketés ne legyen. Így van ma is a kath. országokban.

Mivel pedig sokan nem adták meg ezen biztosítékokat és mégis egybekeltek, azért a vegyes vallású országokban igen sok volt az érvénytelen házasság. Ezen baj orvoslása végett az egyház a vegyes vallású országokra nézve egymásután megszüntette a clandestinitas akadályát a vegyes házasságokra nézve, úgyhogy ezek, bár szigorúan tilosak, mégis érvényesek voltak papi esketés nélkül is. Így intézkedett először XIV. Benedek Hollandiára és Belgiumra nézve (1741), majd VII. és VIII. Pius más területekre, végre 1841-ben XVI. Gergely Magyarországra és Ausztriára nézve.

De még így is sok mindenféle kellemetlenségük volt a feleknek is, meg a lelkészeknek is az állami törvények miatt.

Ha az egyház az említett biztosítékok mellett fontos okból, különösen nagyobb bajok elkerülése végett megadja a fölmentést a vegyes házasság tilalma alól, ezzel még nem mondja azt, hogy a dolgot teljesen rendben találja és helyesli. Ekkor is el kell hagyni a menyegzői ünnepélyes áldást és előzőleg a kihirdetésnél annak említését, hogy egyik fél nemkatolikus.

Magyarországban a régebbi törvények a katolikusoknak kedveztek s azért a protestánsok mindent elkövettek megváltoztatásukra, ami 1868-ban sikerült nekik. Sok baj keletkezett az 1868. évi LUI. törvénycikkéből, mely a keresztények közt az áttéréseket is szabályozta, meg a vegyes házasságokat is. Ez utóbbiakra nézve azt rendelte el, hogy a gyermekek nemük szerint követik a szülők vallását és minden ellenkező reverzális, azaz megegyezés érvénytelen.¹ Ezt a kormány 1875 óta úgy magyarázta,

¹ Ennek alapján sok prot. férfi adott ugyan reverzalist, hogy a kath. nőt megkapja, de utóbb nem tartotta meg ígérését.

hogy a szülőknek természetes jogát sem ismerte el, vagyis ha a protestáns fél beleegyezett is a gyermekek katolikus nevelésébe, a kormány mégis azt követelte, hogy a törvény alapján a szülők akarata ellenére is a protestáns fél gyermekei protestánsok legyenek. Mivel pedig a katolikus papok a szülők beleegyezésével továbbra is megkeresztelték a gyermekeket a nemre való tekintet nélkül, ezt a protestánsok és az állam elkeresztelésnek nevezték. Csáky miniszter a törvény említett magyarázatának szigorú végrehajtását követelte hírhedt 1890. évi február 26-án kelt rendeletével. Szigorú bírság terhe alatt követelte az úgynevezett elkeresztelt gyermekek anyakönyvi kivonatának átküldését a protestáns pásztorokhoz. A római tilalom miatt is ellenkező papokat a Kúria fölmentette a kiszabott bírság alól. Azért Szapáry miniszterelnök azt ajánlotta a püspököknek, hogy a lelkészek köteleztessenek arra, hogy legalább a közigazgatás útján küldjék az anyakönyvi kivonatokat a protestáns pásztorokhoz, ha már egyenesen nem szabad nekik, de Róma ez ellen is tiltakozott. Végül 1894-ben a kormány a polgári házasság létesítésekor visszatért a régi törvénymagyarázatra, a mely szerint az a rendelkezés, hogy a gyermekek nemük szerint követik a szülők vallását, csak jog, de nem kötelesség, vagyis vegyes házasság esetén a szülők a polgári kötés előtt megegyezhetnek a gyermekek vallására nézve¹ (kir. közjegyző, kir. járásbíró, szolgabíró vagy városokban a polgármester előtt is), a megkötés után azonban már nem változtathatnak, úgyhogy a megegyezés ellenére a hét éven aluli vagy ezután születendő gyermekek már csak úgy nevelhetők más vallásban, ha maga a szülő is az illető vallásra tér s így a házasság egyvallásúak házasságává lesz, míg a hét éven felüli, de tizennyolczadik évüket még el nem ért gyermekekre nézve teljesen az 1868. évi törvény a mérvadó. (L. Schüch, Lelkipásztorokodástan II. 138. §.) Ha pedig nem egyeznek

¹ A már létesült egyezményt a polg. kötés előtt még meg lehet változtatni.

meg, akkor a gyermekek most is nemük szerint követik a szülők vallását.¹ Utóbb csak úgy történhetik változás, ha maga a szülő is áttér s így a házasság egyvállasnak házasságává lesz.

A *Ne temere* rendelet (1907 aug. 2.), mely 1908 húsvét napján, vagyis ápr. 19-én lépett hatályba, az 1841. évi pápai engedményt megszüntette. Mivel pedig a protestánsok erre igen felzúdultak s az ország békéje veszélyeztetve volt, a magyar püspökök azt kérték, hogy az 1906-ban Németországnak adott kedvezmény a hasonló viszonyok miatt Magyarországra is kiterjesztessék. Ez meg is történt 1909 febr. 27-én, midőn a *Provida* constitutiót Magyarországra is kiterjesztették. Azóta tehát a clandestin vegyes házasságok, föltéve, hogy a nemkatholikus fél sohasem volt katolikus és semmi egyéb semmisítő akadály sem forog fenn, ismét érvényesek, de szigorúan tilosak. Az engedmény azokra vonatkozik, a kik Magyarországon születtek és itt is kelnek egybe. Tehát a kiváltság személyi is, meg helyi is és a két kelléknek együttesen kell meglennie. Magyarországon Horvát-Szlavonországot is, meg Fiumét is kell érteni.

Mivel a vegyes házasságok magukban véve (per se) isteni és egyházi törvényekkel ellenkeznek, sokszor szerencsétlen kimenetelűek és sok egyéb bajnak szülőokai, nevezetesen a kath. egyházra, vagyis az igaz vallásra sok veszteséggel szoktak járni, azért a buzgó lelkész mindent elkövet ellenük; és mivel a tapasztalat szerint kevéssel a házasság előtt már hiábavaló minden lebeszélés, azért már az iskolában is, meg későbbben is folyton óvni és fölvilágosítani kell a híveket. Ha pedig olyanok jelentkeznek házasságra, a kiknél a legbuzgóbb lebeszéléssel sem meggyünk már semmire, legalább teljes igyekezettel azon kell fáradozni, hogy a biztosítékokat megadják. (L. a 82. 1.)

6. A *kihirdetés* elmaradása szintén tilossá teszi a házasságot, de erről későbbben lesz szó.

¹A budapesti vegyes házasságok 80 %-ában nincs megegyezés és a többi közül csak 10% szól a kath. fél javára. (Mihályfi beszéde 1912-ben a Regisi Szent-Ferencz-Egyesületben.)

V. A semmisítő akadályok.

Ezeket az akadályokat a szerzők különféle csoportokba foglalják. Mi a következő négy csoportba foglaljuk:

1. A *beleegyezés* lényeges hibájából erednek: *aetas*, *error*, *vis et metus*, *conditio* és *raptus*.

2. A szerződés *tárgyának* hiányából: *impotentia* és *ligamen*.

3. A szerződés lényeges *alakjának* hiányából a *clandestinitas*.

4. A szerződő felek *alkalmatlan* voltából (*inhabilitas*), mely többféle okból eredhet, a többi mind.

1, A korhiány.

Érvényes egybekelésre a házasság mibenlétének ismerete, tehát bizonyos lelki fejlettség szükséges a *természetjog alapján*, bár a házastársi kötelesség teljesítésére az illető testileg még nem elég fejlett. De mivel nem felel meg a dolog rendjének, hogy a felek ily korán keljenek össze, azért az *egyház* a nemi fejlettséget is kívánja (pubertás).

Hogy pedig ezt ne kelljen vizsgálni az egyes esetekben, az egyház a római jog alapján bizonyos *kritériumot* állapított meg, vagyis föltételezi (*praesumptio iuris*), hogy a testi fejlettség fiúknál a betöltött 14., leányoknál a betöltött 12. év után van meg; de az akadály nem abban áll, hogy az illető még nem érte el az említett kort, hanem hogy testileg fejletlen.¹

Erre nézve négy eset lehetséges:

a) Megvan a kritérium és a testi fejlettség (ezeknél nincs meg az akadály);

b) megvan ugyan a kritérium, de nincs meg a fejlettség (keresztények közt megvan a korhiány akadály, nem-keresztények közt nincs meg);

¹ Különben ily korai házasságok csak a missziós területeken fordulnak elő.

c) nincs meg a kritérium, de megvan a fejlettség (praesumptio cedere debet veritati); ha be van bizonyítva, hogy a lelki és testi fejlettség megvan, vagyis a malitia seu prudentia supplet aetatem, érvényesen kelhetnek egybe, (de a megengedettséghöz szükséges a sententia declaratoria eppei);

d) nincs meg sem a kritérium, sem a fejlettség, tehát az egyházjogi akadály teljesen megvan.

Az igazi serdülség nagyon eltérhet a kritériumtól, azaz jogi serdülségtől a különböző éghajlati viszonyok szerint.

Mivel a pápa csak a legritkább esetben ment föl ezen akadálytól, azért azok közé számítják, melyek alól nincs fölmentés.

A magyar polgári házasságjog szerint nem köthetnek házasságot a cselekvőképtelenek (6. §.). Ilyenek pedig a 127. §. szerint a 12 éven alul levők, továbbá a kiknek nincs ép eszük, a gondnokság alatt lévők, a kiknek gondnokság alá helyezése el van rendelve és a kiknek kiskorúsága meg van hosszabbítva. Mindezeket *szellemileg* fejletleneknek mondhatjuk.

A *testi* fejlettséget férfiaknál a betöltött 18-ik, nőknél a 16-ik évre állapítja meg. (7. §.) Tehát előbb nem köthetnek házasságot, hacsak az igazságügyi miniszter föl nem menti.

Kiskorú nem köthet házasságot törvényes képviselőjének beleegyezése nélkül. (8. §.)

Nagykorúvá nálunk 24 éves korában lesz az ember, hacsak a nő előbb férjhez nem megy, mert a férjes nő eo ipso nagykorú és az is marad, ha özvegyiségre jut is 24 éves kora előtt, vagy elvállik urától.

Ugyanitt megemlítendő, hogy tilos a házasságkötés a véderőről szóló törvény értelmében szükséges nősülési engedély nélkül (26. §.^x); tilos házasságot kötni annak, a ki ellen elmebetegség vagy süketnémaság okából gondnokság alá helyezési eljárás van folyamatban (14. §.), valamint a gondnok beleegyezése nélkül annak, a ki mint gyengeelméjű vagy süketnéma gondnokság alatt áll. (15. §.)

¹ Az 1912. évi XXX. t.-cz. 40. szakasza alapján 1913 febr. 1-től az állítási kötelezettségüknek még eleget nem tett férfiak szabadon nősülhetnek. Honv. miniszt. jan. 20. 9600. sz. r.

2. A tévedés.

Van *lényeges* és *nem lényeges* tévedés és csak az előbbi semmisíti meg a házasságot, még pedig *természetjogon*. Lényeges a tévedés:

1. Ha az illető a szerződés *mibenlétére* vagy *lényeges sajátságára* nézve téved, pl. azt hiszi, hogy a házasság csak bensőbb barátság és az igazi köteleességekről fogalma sincs.

Ha a felek (pl. nemkatholikusok) igazi házasságra akarnak lépni, de tévedésből azt hiszik, hogy a házasság bizonyos okokból fölbontható, ez a jogi és elméleti tévedés nem gátolja az érvényességet; de ha az illető kifejezetten nem akar fölbonthatatlan házasságot, érvénytelenül kel egybe.

2. Ha az illető a vele szerződő *személyben* téved, vagyis mással kel össze, mint a kivel akart (*error in persona*). Ez könnyen lehetséges, ha megbízott vagy levél útján történik az egybekelés, de személyes jelenlétnél is, ha az illető pl. vak.

3. Ha oly *tulajdonságban* téved, melylyel a személyt *kizárólag* megjelöli (*error in qualitate redundante in personam*), akár úgy, hogy a tulajdonság a beleegyezés feltételül van szabva (elveszem, ha nemes) akár úgy, hogy a személyt meghatározza (pl. első szülött). Ez különösen akkor lehetséges, ha az illetőt személyesen nem ismeri, hanem csak levélbelileg érintkezett, de egyébkor is, ha csalóval van dolga.

A *másnemű, tévedés*, ha még oly kellemetlen is és ha a másik fél okozta is, vagyis csalt, nem semmisíti meg a házasságot (pl. a férfi azt hiszi, hogy a nő gazdag, előkelő, virgo, egészséges stb. és viszont). A ki ilyenekben megtéveszti a szerződő felet, nyagot vétkezhetik, de a házasság érvényes.

A tévedés fölismerése után: 1. csak a tévedő fél indíthat keresetet és senki más, mivel ez magánjogi akadály; 2. ha már hat hónapig békében együtt élt azzal, akiről állítja, hogy tévedésből jutott hozzá, a forum *externum* előtt csak akkor indíthat keresetet, ha igazolja, hogy a pert előbb nem indíthatta meg. A ki pedig a tévedés fölismerése után kifejezetten vagy hallgatagon (pl. önkéntes copula

által) beleegyezik a házasságba, az természetesen már nem indíthat keresetet.

3. Ha a felek a tévedés *nyilvános* kitudása után együtt akarnak maradni, akkor az igazi házasságot nyilvánosan kell megkötniök, de a hirdetések püspöki engedéllyel elmaradhatnak; ha pedig a tévedés titokban maradt, akkor titokban újíthatják meg a beleegyezést, de ajánlatos, hogy a plébános és két tanú előtt tegyék.

A magyar polg. házasságjog szerint megtámadható a házasság tévedés miatt (54. §.), ha az a szerződés mibenlétére vagy a személyre vonatkozik; de ezenkívül még a következő esetekben is:

a) ha az egyik fél az egybekeléskor már állandóan impotens volt és a másik fél ezt nem tudta, sőt a körülményekből nem is következtethette;

b) ha az egyik fél halálra, vagy öt évi fegyházra vagy börtönre, vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt fogházra volt ítélve s a másik fél ezt nem tudta és ha az utolsó esetben föl is tehető, hogy nem keit volna egybe, ha ezt tudta volna;

c) ha a nő az egybekeléskor mástól házasságon kívül már teherbe volt ejtve s ezt a férj a megkötéskor nem tudta;

d) ha a holtta nyilvánított házastárs jelentkezik, kiről az egybekelők nem tudták, hogy él;

e) megtéveszt és miatt támadható meg a házasság, ha a másik félnek lényeges személyi tulajdonságaira vonatkozik és a megtévesztést akár maga a házastárs idézte elő, akár legalább tudott róla és ha egyúttal föltehető, hogy ezen megtévesztés nélkül a házasság nem létesült volna. (55. §.)¹

3. A megfélemlítés (*vis et metus*).

Ezt az akadályt, mivel maga az erőszak nem elégséges ahhoz, hogy a *consensust* megsemmisítse, második kellékről, az előidézett félelemről «*vis et metus*»-nak szokták

¹ Az *a)* és *d)* pont megegyezik az egyházzal, a mennyiben az egyháznak van impotentia és ligámén akadálya; az *e)* pont nem elég világos; a többi pontok pedig érvényes házasságnak fölbontását engedik meg.

nevezni. Az erőszak szülte félelem kétféle lelki hatást idézhet elő a házasulandón:

1. olyan lelki *megrázkódtatást*, hogy a házassággötés ténye neki teljesen beszámíthatatlan; ez *természetjogi* akadály;

2. olyan *félelmet*, melynél fogva, csakhogy be ne következék a fenyegető baj, kész hajlandósága ellenére valakivel egybekelni, bár egyébként öntudata tiszta és cselekedete beszámítható.

Ez az eset *egyházi* akadály a következő föltételek mellett:

a) ha a metus legalább *viszonylag*, vagyis legalább az illetőnek egyéniségét tekintve (ha nem is tárgyilag véve) *gravis* azaz oly erős, hogy még házasságra is kész lépni olyannal, kivel különben sohasem lépett volna, csakhogy elmaradjon az a nagy baj, melytől önmagát vagy hozzátartozóit félti;

b) ha a metus emberi erőszaktól, azaz *igazságtalan* megfélemlítésből származik, bárki is a megfélemlítő. Nem tartozik ide az az eset, ha eljegyzés címén követeli valaki az egybekelést, vagy elcsábítás alapján a duc aut dota követelést támasztja, vagy olyasminek megvonásával fenyegetik az illetőt, amihez nincs jogczime (pl. bizonyos remélt örökség megvonásával oldalági rokonok részéről);

c) ha a megfélemlítés egyenesen a házasság kierooszakolása *végett* történik.¹

Az így érvénytelenül létesült házasság ellen csak az indíthat keresetet, a ki az erőszakot szenvedte, mert ez magánjogi akadály. A ki a félelem megszűnése után hamarosan nem jelentkezik vagy késedelmét igazolni nem tudja, annak keresete elévül.

Ha a megfélemlítést nem lehet teljesen bebizonyítani, de a házasság bevégzetlensége bizonyos, akkor Róma ezen az alapon fölmentést ad.

¹ Ezen akadály alapján mondta ki a római Rota 1911 jun. 2-án, hogy Széchenyi Aladár és Andrássy Natália házassága érvénytelen, kik 1884 jul. 5-én keltek össze és négy gyermekük volt.

Ha azok, kik erőszakkal kerültek össze, együtt akarnak maradni, akkor ugyanaz áll, a mit a tévedésnél láttunk.

A polgári törvény szerint megtámadható a házasság kényszer miatt, ha azt valamelyik házaspár fenyegetéssel előidézett alapos félelem következtében kötötte (53. §.).

A megfélemlítésnek az az eredménye is lehet, hogy az illető *szinleli* a beleegyezést. Az ilyen házasság *természet-jogon* érvénytelen.

Különben a színlelt beleegyezés más okból is származhatik:

- a) gonosz vágyból, hogy hozzájusson a nőhöz;
- b) azon meggyőződésből, hogy köztük úgysis semmisítő akadály van. A ki bizonyosnak tartja valamely semmisítő akadály létezését, akár téves a meggyőződése, akár nem, az nem kelhet össze érvényesen, ha az akadály semmisítő erejét is átlátja.

4. A conditio.

A római és germán jog nem kedvezett a rabszolgák házasságának, akár egymással, akár szabaddal keltek össze, az egyház pedig természetesen kedvezett nekik és el is érte, hogy a polgári jog is elismerte a rabszolgáknak egymással való házasságát, ha az úrnak tudtával létesült. Annyan pedig alkalmazkodott a népek fölfogásához, hogy semmisítő akadálylyá tette azt a körülményt, ha szabad személy rabszolgával kelt össze, kiről nem tudta, hogy az (*error conditionis servilis*).¹ Ez csak *egyházjogi* akadály, tehát nem érinti a kereszteletleneket; ezenfölül magánjogi akadály, tehát csak a szabad házastárs indíthat keresetet, ha akar, mert utólag bele is egyezhetik a házasságba.

Mivel Magyarországon nincs rabszolgaság, azért a polgári házasságjog nem is szól erről.

Manap sok szerző a *condition* a házasságot megsemmisítő *föltételt* érti. Mert miként más szerződés, úgy a házasság is föltételesen megköthető. Az egyházjog csak a XII. század óta foglalkozik külön ezzel a kérdéssel.

¹ CG. 2. et 4. X. (IV. 9.)

Ha a felek föltételes házasságra jelentkeznek, a lelkész kérjen engedélyt az Ordinariustól, mert e nélkül nem szabad föltételesen egybekelni.

Ha talán nem is okvetetlenül szükséges (ez vita tárgya), mindenesetre nagyon ajánlatos a bizonyítás lehetősége végett, hogy a föltétel a házassági beleegyezéssel erkölcsi összefüggésben legyen, tehát vagy az esküvő szövegébe vételessék bele, vagy legalább a lelkész és két tanú előtt kiállított írásba foglalják az esketés előtt.

1. Olyan föltételek, melyek a házasság *lényegével ellenkeznek*, vagyis három lényeges java ellen irányulnak, semmivé teszik a házasságot. Ide tartozik a *fölordó* föltétel is, mint amely mellett valaki most érvényes házasságot kötne, de a föltétel bekövetkezésekor ez fölbomlanék, mert hisz a házasság fölbonthatatlan szerződés; pl. valaki halálos ágyon egybekelne azon föltétel alatt, hogy fölgyógyulása esetén érvénytelen legyen a házasság.

Tehát a föltétel mindig csak *fölfüggesztő* lehet és ezenkívül nem szabad ellenkeznie a házasság lényegével.

A fölfüggesztő föltétel vagy *tulajdonképi* föltétel, mely csak a jövőben következik be és addig a házasság érvénytelen, vagy pedig *nem tulajdonképi*, azaz a múltra vagy jelenre vonatkozik, tehát vagy létezik már vagy nem, csakhogy legalább az egyik fél nem tudja ezt még és ekkor a házasság azonnal vagy érvényes, vagy érvénytelen, de a felek addig nem élhetnek jogaikkal, míg meg nem tudják a dolgot és azért a lelkésznek sem szabad addig megengedni az együttlakást, hacsak le nem mondanak a föltételről. Ha előbb kezdenek meg házasesetet, a *külső* forum házasesfeleknek tekinti őket, ha nem is következik be a föltétel, mert úgy veszi, hogy lemondtak róla. Időközben kötött más föltétlen házasság tilos ugyan, de érvényes.

A ki a föltétel bekövetkezését megakadályozza, vétkezik; hasonlóképp vétkezik, a ki azon szándékkal kel össze, hogy a lényeges kötelességeket nem fogja teljesíteni, de a házasság érvényes. A kik azon föltétel alatt kelnek össze, hogy csak egy vagy két gyermek legyen, könnyen érvénytelenné teszik a házasságot, ha t. i. csak onanistikus módon akarnak közlekedni.

Ha a fölfüggesztő föltétel lehetetlen vagy erkölcstelen (a nélkül, hogy a házasság lényegével ellenkeznek), a külső forum, mint nem komolyt, nem veszi tekintetbe, de megengedi az ellenkezőnek bizonyítását. Ha tehát komolyan köt ki valaki lehetetlen föltételt, érvénytelen a házasság.

A magyar polgári törvény szerint nem lehet föltételes házasságot kötni. (39. §.)

5. A nőrablás.

A nőrablás a műveletlen népeknél gyakori, a művelt népek pedig büntetést szabnak rá. így tett az egyház is mindig, de magára a házasságra nézve különböző volt a gyakorlat az idők folyamán, míg végre a trienti zsinat a nőrablást semmisítő akadályyá tette¹ és a rablóra büntetéseket is szabott. Magának az akadály föllállításának célja nem annyira büntetés, mint inkább a *szabadságnak megóvása* a házasságkötésnél. Az akadály csak *ideiglenes* és csak *relativ*, vagyis csak a rablóval nem kelhet össze a nő és csak addig, míg hatalma alatt van, még ha ekkor már esetleg beleegyeznek is s így nem magánjogi, hanem közjogi ez az akadály, melyet mindenkinek be kell jelentenie, kinek tudomása van róla.

Az akadály kellékei:

1. Hogy az elrablott személy nő legyen.

1. Hogy *más helyre* vezetessék a nő, a hol már nem szabad, ha nem is maga a rabló vezeti.

2. Hogy *rablás* legyen, vagyis erőszakos vagy csalfa, tehát jogellenes elvezetés és oly helyen való tartóztatás, mely a rabló hatalma alatt áll (erőszak, megfélemlítés, csalás, csábítás). Nincs rablás, ha pusztán kérés, hízelgés, ígéret, ajándék szerepel.

Ha a nő tudva-akarva beleegyeznek a rablásba és házasságba, akkor ezt szöktetésnek mondják és nincs akadály.

4. Hogy a rablás és a hatalom alatt tartás *házasságkötés czéljából* történjék. A nemi erőszak nem tartozik az akadály fogalmához.

¹ Sess. 24. de ref. matrim. cap. 6.

Ez az akadály hasonlít ugyan a megfélemlítéshez, de mégis más, mert a rablás esetén nagyobb az erőszak és mivel rabláskor a házasság akkor is érvénytelen, ha a nő már egyáltalán nincs a félelem hatása alatt, mikor a férfi hatalma alatt lévő helyen beleegyezését adja.

A magyar polg. házasságjog nem szól külön a rablásról, mert a megfélemlítéshez tartozó akadálnak tekinti (38. és 53. §§.). Az 1878. évi 5. t.-cz. 321. §-a alapján a rablót súlyosan megbüntetik.

6. Az impotentia.

Impotens az, a ki természetes copulára alkalmatlan, míg a sterilisnél a copula lehetséges, de eredménytelen, pl. öregeknél.

Impotentia mindkét nemnél előfordul és vagy már veleszületett az illetővel, vagy későbbben keletkezett betegség, orvosi műtét folytán, vagy emberi erőszakból. Néha a szakértők sem tudják biztosan megállapítani az impotentiát, pl. egyelőre a vasektomiánál.

Férfínál biztos az impotentia, ha mindkét testiculus hiányzik,¹ valamint ha frigidus, seu ad copulam irritari non potest.

Nőnél megvan az impotentia, ha az apparatus genitalis internus valami műtét által teljesen ki van irtva. Vájjon az uterusnak vagy az ovariumok kivágása impotentiát vagy sterilitást idéz-e elő, vitás. Megvan az impotentia, si deest vagina vei paenitus oclusa est; ide számítható a vaginismus seu hyperesthesia, ha tűrhetetlen fájdalommal jár a copula kísérlete; relativ impotentiának vehető az arctitudo, meg a férfi részéről az elephantiasis.

Az impotentia lehet *absolut*, azaz mindenkivel szemben fennálló, vagy *relativ*, azaz csak meghatározott személylyel szemben meglévő (pl. undor).

Semmisítő akadály: 1. ha a házasságot *megelőzte* (antecedens) és 2. ha *gyógyíthatatlan* (perpetua).

¹ Vannak anorchidae, cryptorchidae és monorchidae.

A ki az egybekeléskor nem impotens, érvényes házasságot köt, mely utóbb bekövetkező impotentia miatt nem lesz érvénytelenné, legfőljebb az *usus matrimonii* lesz tilossá tartós impotentia miatt; hasonlóképen a szerződés érvényes megkötéséhez nem szükséges, hogy az illető a vállalt kötelességet azonnal teljesíthesse, tehát a gyógyítható impotentia nem akadály, a mely t. i. erkölcsileg megengedett eszközökkel életveszély nélkül megszüntethető. Nem számít az, vajjon a feleknek vagy legalább egyiknek az egybekelés előtt tudomása volt-e az impotentiáról vagy sem.

Ha az említett két föltétel be van bizonyítva, akkor a házasságot az egyh. felsőbbség semmisnek jelenti ki.

Az *antecedentiát* bebizonyítottanak lehet venni, ha valami általános *szervi* bajból, pl. gyenge szívműködésből származik, mert az ilyen impotentiát az illető a házasság előtt nem vehette észre s így föltehető, hogy már előbb megvolt; ha pedig *külső* okból származik, akkor későbbben keletkezettnek veendő, mert ezt észre kell venni. Az antecedentia mellett szól továbbá az a körülmény, hogy az egybekelés után hamarosan panaszt tesz egyik v. mindkét fél, míg ha csak évek múlva történik jelentés, nehéz a bizonyítás. Végre e mellett szól még a nő virginitása, melyet ilyen perekben be kell bizonyítani.

A mi a *gyógyíthatatlanságot* illeti, az absolut impotentiát két, a viszonylagost három orvosnak kell egyhangúlag állítania, hogy bebizonyítottanak tekintessék és azt is bizonyítaniok kell, hogy a baj vagy egyáltalán nem, vagy csak életveszélyes műtéttel szüntethető meg. Ha az orvosok ezt nem merik állítani, de legalább bizonyos, hogy a házasság bevezetlen, akkor a pápa fölmentéssel bonthatja föl. Ennek az a jó oldala van, hogy az így fölbontott házasság nem éledhet föl többé, míg az impotentia alapján tévesen kimondott ítélet mellett érvényes marad a házasság.

Ugyanezen föltétel alatt, hogy a házasság nincs bevezetve, akkor is föl lehet bontani, ha az antecedentia kétes.

Ha pedig a két kellék be van bizonyítva, akkor a szentszék impotentia címén semmisnek jelenti ki a házasságot és az

egészséges félnek föltétlenül megengedi az újraházasodást, a hibás félnek pedig csak relatív impotentia esetén, míg az absolute impotentst teljesen eltiltja újabb házasságtól. Ha pedig ez utóbbi megkísértené valakivel a copulát és ez sikerülne, akkor impotentia ja nem volt örökös, tehát előbbi házassága érvényes; vagy csak relatív volt az impotentia, tehát újra házasodhatik az illető. Ha relative impotensnek kijelentett fél újra házasodik és új házastársa is panaszt tesz ellene, akkor föltétlen házasodási tilalmat kap.¹

A ki gyógyíthatatlan impotentiáról kételkedik, *megengedett* módon nem kelhet egybe, míg alapos vizsgálat után meg nem győződik kételye alaptalanságáról; hasonlóképen az, kinek nemi baja van;² a ki pedig tartósabb impotentia mellett kel egybe, a nélkül, hogy a másik felet értesítené, kétszeresen vétkezik.

7. A házassági kötelék.

Ez az akadály a házasság egységének és fölbonthatatlanságának dogmáján alapszik; alatta az van, kinek törvényes házastársa még él.

Ha az, a ki már házas volt, újra akar házasodni, akkor előbbi házasságának vagy érvénytelenségét, vagy felbontását kell bizonyítania, még pedig az előbbit jogerős szentszéki ítélettel, az utóbbit pedig vagy pápai fölmentéssel, illetőleg házastársának ünnepélyes fogadalmával, ha a házasság nem volt bevégezve, vagy pedig, ha be volt végezve, előbbi házastársának halálával, ha más helyen halt meg. Ezt vagy az anyakönyvvezetőtől kiállított halotti bizonyítvány nyal teszi, vagy pedig más módon.

¹ Mivel manap sokszor nehezen tudja az egyház a szükséges bizonyítékokat megszerezni, azért megengedi, hogy a polg. pörnek iratait használja a szentszék, melyeket föltülvizsgál, esetleg kiegészít és a szakértőket újra megeskedtetli. Ha mindezekből legalább a non consummatio tűnik ki, a pápa fölbontja a házasságot.

² Lásd *Temming* Sexualis élet. Budapest. Stephaneum. 39. s kk. 11.

így pl. 1. ha két vagy több tanú bizonyítja, hogy látták az illetőnek halálát vagy halálos veszedelmét; sőt egy tanú is elég lehet, ha a tanúskodásból nincs haszna; 2. holttá nyilvánítás által is lehet bizonyítani, amire a szentszék illetékes. Erre nézve a S. Officium külön utasításokat adott.¹

Erre vonatkozó szabályok: a) ha valaki 80 éves és 10 év óta nem tudni, hol van; b) ha' valakiről 30 év óta nincs hír; c) ha valakiről bizonyos, hogy halálos veszélyben forgott (csata, áradás, földrengés, hajótörés stb.) és három év óta nem tűnt elő. Ily körülmények közt nyilvános hirdetéssel jelentkezésre szólítják föl az illetőt, vagy híradásra másokat és ha záros időn belül nem kapni hirt, holtnak jelentik ki az illetőt. Bonyolultabb esetekben azonban Rómába kell fordulni. Egyébiránt a holttá nyilvánítás sohasem *lesz jogerőssé*, vagyis ha tévesnek bizonyul, érvényes az előbbi és érvénytelen az esetleges újabb házasság. Az így jóhiszeműleg kötött házasság a *putativ* házasság előnyeiben részesül. Ha pedig kitűnik, hogy az új házasság kötésekor az előbbi házastárs még élt, de azóta meghalt, akkor a mostani házasság érvényesítéséhez új beleegyezés kell.

Az egyház a bigamiára súlyos büntetéseket szab.

Két eset mégis van, midőn az egyház ezen akadály alól fölmentést adhat.

I. Ha *bevégzetlen* házasságról van szó. A fölmentés *kétféleképp* történhetik:

A) Egyszer s mindenkorra minden különös eljárás nélkül megsemmisíti az egyház annak a házasságát, a ki a bevégzés előtt *ünnepélyes szerzetesi fogadalmat* tesz. A másik fél azonban, hogy ne kelljen oly sokáig várnia, előbb is kérheti a házasságnak külön fölmentés által való fölbonthatását.

B) Egyenesen *fölmentés* által, ha matrim. ratum után a házasfeleknek békés és boldog együttélése nem remélhető, vagy ha egyik fél szerzetesi congregatióba lép.

¹ 1822 jun. 12.; 1868 máj. 13.; 1883 jun. 20.

De mindezen esetekben szükséges, hogy a bevégzés hiánya világosan be legyen bizonyítva.

Ennek három módja van: *a)* ha hiteles tanúkkal be tudja bizonyítani az illető, hogy a házasság megkötésétől fogva hitvesével vagy együtt sem volt, vagy legalább sohasem volt vele magányosan; *b)* ha együtt voltak ugyan, de be van bizonyítva, hogy a nő még virgo; *c)* ha a nő az egybekeléskor özvegy volt már, vagy déflorait és házastársával együtt is lakott, akkor azt kell bizonyítani, hogy férje legalább a házasság megkötésétől mostanig impotens volt. Ha ezt nem lehet bizonyítani, akkor az egyház *nem ment föl, mivel nem akarja magát* kitenni annak a veszélynek, hogy fölbonthatatlan házasságot bontson föl.

II. Ad fölmentést az egyház még a consummatio után is, ha az ú. n. *Privilegium Paulinum* esete forog fenn, vagyis ha bekövetkezik az, hogy a megkeresztelt házastárssal nem akar együtt maradni meg nem keresztelt házastársa, vagy legalább nem akar együtt maradni hitének megtámadása nélkül (1. Kor. 7, 12—15.). A mily régi ez a *Privilegium* magában, oly új a tisztázása, mert csak az újabb világrészek fölfedezésével járó nagyobb hiterjesztéssel alakult ki fokozatosan.

A *Privilegium* alkalmazásának föltételei ezek:

1. ha a házasságot mindkettő mint meg nem keresztelt kötötte;
2. ha a házasság megkötése után egyik fél megkeresztelkedik;
3. ha a másik fél megkereszteletlen marad és a házasságot vagy egyáltalán nem, vagy legalább absque contumelia creatoris (vagyis a keresztény félnek hittagadásra vagy egyéb büntényekre való csábítása nélkül) nem akarja folytatni (discedit).

Ennek megállapítására a nemkeresztény felet *interpellálni* kell, a mit a jelenlegi gyakorlat szerint a megkeresztelkedett fél Ordinariususa tesz, bár maga a fél is érvényesen és néha megengedett módon is megteheti. Néha elégséges okokból az egyház fölment a megkérdezés kötelmétől (ha az illető fél nem található meg, vagy ha fölösleges vagy veszélyes a megkérdezés, vagy megőrült az

illető stb.). A Privilegium akkor is alkalmazható még, ha a megkereszteletlen fél minden jót ígér ugyan, de ígéretét nem tartja meg, vagy a keresztny felet ennek hibája nélkül elhagyja (akár több év múlva is).

A házasságot sem a kedvezőtlen felelet, sem a megkérdéztől való fölmentés nem bontja föl, hanem a keresztny félnek új házassággötése. A másik félnek ezután való megkeresztelkedése nincs befolyással a házasság érvényességére; ha azonban a keresztny félnek újabb házassága előtt keresztelkedik meg, akkor folytatni kell az előbbi házasságot.

Ha zsidó tér át a kath. vallásra és házastársa meg akar maradni zsidónak, bár egyébként békében akar élni társával, a megtért mégis újra házasodhatik, mert zsidóval mindenütt tilos az együttélés.¹

Ha valamely pogánynak több felesége volt, akkor azt kell interpellálnia, a kivel valóságos házasodási szándékkal először kelt egybe.

A polgári törvény szerint a ligámén szintén semmisítő akadály. (12. §.) Azonban az állam sokféle okból bontja föl az érvényes házasságot, a mi együttjár a polg. házasság intézményével, mint már láttuk.

8. A lényeges alak hiánya.

Az egyház kezdettől fogva, bár nem az érvényességhez, de a törvényességhez követte a házasságnak nyilvános, az egyház színe előtt való megkötését² és büntetéseket szabott a titkos egybekelésekre. Mivel a titkos házasságok érvényesek voltak ugyan, de megkötésüket igen sokszor nem lehetett bizonyítani, a miből igen sok baj származott, azért a trienti zsinat a hires *Tametsi* fejezetben (Sess. 24. De reform, matr. cap. 1.) semmisítő akadálylá tette azt a körülményt, hogy titkon, vagyis nem az egyháztól előirt

¹ Noldin de Sacram.¹⁰ pag. 608.

² Lásd Ep. S. Ignatii ad Polyc. c. 5. és Tertullian De pudicitia c. 4., továbbá a IV. lateráni zsinatnak rendeletét a hirdetésekre nézve.

alak szerint (a tulajdon plébános és két tanú jelenlétében) történik az egybekelés.

Mivel pedig sok plébánián nem hirdették ki a zsinatot, más plébániákon kétes volt a kihirdetés, egyes vidékeken pedig az ap. szentszék megszüntette hatályát, legalább bizonyos házasságokra nézve, és sok házasság érvénye azért is kétes volt, mert sokszor nem volt biztos a plébános illetékessége a kétes quasi domicilium miatt és így a gyakorlatban sok baj merült fel, azért már régóta általános volt az óhaj gyökeres javítás után, a mit X. Pius pápa a zsinati congregatiónak 1907 aug. 2-án kiadott *Ne temere* rendeletével teljesített, melylyel a trienti törvényt jelentékenyen módosította és kiegészítette. Az új törvény 1908 ápr. 19-én lépett hatályba.

A *Ne temere* értelmében csak az a házasság érvényes, melyet vagy a plébános, illetőleg a hely Ordinariususa előtt, vagy az egyiküktől megbízott más pap előtt és legalább két tanú jelenlétében kötnek.

A *plébános* szót a *Ne temere* és hiteles magyarázatai alapján a legtágabb értelemben kell venni. Vannak helyi plébánosok, kik bizonyos területen gyakorolnak joghatóságot, és személyi plébánosok, kiknek nincs meghatározott területük, hanem meghatározott személyekre van joghatóságuk.

Helyi plébánosok: a) az igazi és a helyettes plébános, a ki egy rendszeresített plébániát törvényesen vezet.

b) A hol rendszeres plébániák nincsenek (Anglia, Egyesült-Államok), az a pap, aki egy meghatározott területen törvényesen meg van bízva a lelkipásztorkodással.

c) A missió területen, a hol még a területek nincsenek tökéletesen fölosztva, minden pap, kit a missió főnöke bizonyos állomáson a lelkek általános gondozásával megbízott.

A hol a területek nem kizárólagosak, hanem több plébános *cumulative* működik, a hol tehát különféle ritusú vagy nyelvű katolikusok laknak, akár vannak ott rendszerített plébániák, akár nincsenek, az illető ritus vagy nyelv lelkészei.

Személyi plébánosok:

a) Németországban és az osztrák-magyar monarchiában

a katonai plébánosok, kik a tényleges katonai szolgálatban álló személyek és családtagjaik esketésére illetékesek.¹

b) A fejedelmi családok plébánosai illetékességük körében.

c) Bizonyos jámbor intézetek, pl. kórházak lelkészei, kik az illető intézetben a plébánostól függetlenül, teljes plébánosi hatáskörrel lelkészkednek.

Hogy kit kell *Ordinariuson* érteni, azt az általános jogi szabályok szerint kell megítélni; Ordinarius tehát általában mindaz, a kinek mindkét fórumra nézve rendes joghatósága van.

Kikre terjed ki a Ne temere. a) Ezen törvénynek alá vannak rendelve mindazok a latin rítusú katolikusok, kik akár a kath. egyházban kereszteltettek, akár pedig eretnokségből vagy szakadárságból megtértek, bár később akár ezek, akár amazok elpártoltak az egyháztól, valahányszor akár egymással, akár pedig megkeresztelt vagy meg nem keresztelt nemkatolikussal (bár fölmentés mellett) eljegyzést vagy házasságot kötnek, hacsak valahol a szent-szék másként nem intézkedett.

b) Az akár keresztény, akár nemkeresztény akatholikusok, ha egymással kötnek eljegyzést vagy házasságot, sehol sincsenek ezen törvényhez kötve, föltéve, hogy egyikük sem volt soha katolikus.

A *keleti rítusú* katolikusokra nem terjed ki a törvény,² ha egymással kelnek egybe. Ha ellenben latin rítusú és keleti rítusú katolikus kelnek egybe, vagy pedig latin rítusú katolikus keleti rítusú eretnekkal vagy szakadással kel egybe, akkor kötelező a törvény.³

Általában véve tehát a *vegyes házasságok* is ezen törvény alá esnek, csak Magyarország és Németország kivételek.

Két eset van, mikor a törvény nem kötelez: a) A *halál veszedelmében*, midőn sem az illetékes plébános, illetőleg Ordinarius, sem az egyiküktől fölhatalmazott pap nem lehet

¹ Lásd a tábori vikárius körlevelét 1908 máj. 12-ről és Egyh. Közl. 1912. 602. lapon.

² S. C. C. 1. Febr. 1908.

⁴ S. C. C. 28. Mart. 1908.

jelen, *minden* pap (eretnek, szakadár, censura alatt lévő is) érvényesen és törvényesen eskethet két tanú jelenlétében.

Itt nem kell a legvégsőbb halálos esetet érteni, hanem a halál fenyegető veszélye elegendő, hogy illetékesek hiányában bármely pap eskethessen. Rendkívüli eszközök (sürgöny, távbeszélő) igénybevétele nem szükségesek hívására.

b) Ha megesik, hogy valamely vidéken a plébános vagy Ordinarius vagy tőlük fölhatalmazott pap már *egy hónap óta* nem kapható, akkor érvényesen és törvényesen csupán két tanú előtt tett formális egybekelési nyilatkozattal is lehet egybekelni még akkor is, ha az illető felek *in fraudem legis* mennek ilyen vidékre.¹

Ez rendesen csak a missziós területeken fordul elő, egyebütt pedig csak kivételesen (háború, lázadás vagy egyéb politikai zavarok). A pap hiányát nem szakítja meg az, ha a felek tudta nélkül átutazik a vidéken vagy helyen.²

A magyar polg. házasságjog szerint a házasságot rendszerint azon anyakönyvvezető előtt kell megkötni, kinek kerületében a feleknek vagy legalább egyiküknek rendes lakóhelye van. (32. §.) Két tanúnak is kell jelen lennie. (39. §.)

9. A rokonság (cognatio).

A rokonság vagy természetes nemzésből eredő vérrokonság, vagy természetfeletti újjászületésből eredő lelki rokonság, vagy örökbefogadásból származó polgári rokonság.

A) *A vérrokonság.*

A vérrokonság bizonyos személyeknek a *vér egységén* alapuló viszonya, úgyhogy vagy egyik a másiktól származik, vagy legalább közös vérből (törzs) erednek az illetők.

A vérrokonság akadályának oka mindenekelőtt a *természet szava*, mivel az egyenes ágú, valamint a testvérekkel való oldalágú házasságtól már a természet riasztja vissza az embert. Egyéb fokokon más komoly, de *egyházi jogi* okok teszik alapját. Még pedig:

¹ S. C. Sacram. 3. Mart. 1910.   ² S. C. C. 27. Jul. 1908.

a) *Erkölcsei ok.* A rokonok közt az érintkezés sokkal bensőbb és fesztelenebb, mint mások közt; ez az érintkezés sokkal nehezebben megy át nemi bűnökbe, ha tudják, hogy nem kelhetnek össze, mint ha nem tudják; továbbá akadály nélkül az érzéki szerelem a kegyeletet is lerombolná.

b) *Egészségi ok,* mivel statisztikailag bizonyítható tapasztalati tény, hogy a közeli vérrokonok közt létesülő gyakoribb házasságok testi és lelki tekintetben igen káros következményekkel járnak, minők a gyermektelenség, süketnémaság, epilepsia, paralysis, hülyeség stb.¹

c) *Társadalmi ok.* Az egyház nem barátja az elszigetelésnek, a kasztrendszernek, hanem azt kívánja hivatásának megfelelően, hogy a szeretet és barátság köteléke egyre terjedjen az emberek közt.

Az akadály történetére nézve megjegyzendő, hogy az egyház az V. századig megelégedett a római jog határozataival, de azután különösen a germán jog példájára egyre jobban kiterjesztette, úgyhogy Gratian Decretumában germán számítás szerint a 7-ik fokig bezárólag terjedt az akadály. Mivel azonban ily sok foknak kiszámítása a gyakorlatban sok nehézséggel járt, a IV. lateráni zsinat (Can. 50.) az oldalágút a 4-ik fokra szállította le és így van ma is.

Jelenleg tehát a vérrokonság semmisítő nyilvános akadály: a) egyenes ágon a végtelenségig, b) oldalágon a 4. fokig bezárólag (kivéve egyes missió-területeket, a hol csak a 2. fokig terjed).

A ki ezen fokokon belül kel össze fölmentés nélkül, vagy amúgy vétkezik, incestust követ el, és ha tudatosan teszi, elveszti a reményt utólagos fölmentésre. A bizonyítékokat az anyakönyvekből kell meríteni, de más bizonyítékok is elfogadhatnak. Mivel a törvénytelen gyermekeknél az anyakönyv nem is nyújt elég fölvilágosítást, az anya valómásán kívül tanúkat is kell kihallgatni.

A rokonság kiszámításánál törzs, ágak és fokok szerepelnek. Törzs (stipes, radix) az a személy, kitől mások közvetlenül vagy közvetve akár törvényesen, akár törvénytelenül származnak és a kiben mint közös gyökérben találkoznak. Azon személyeknek sorozatát, kik egy közös

¹ Kivételes házasságoknál ezek a következmények kevésbé jelentkeznek s ezért az egyház fontos okból fölmentést ad.

törzsből származnak, *ágnak* (linea) nevezzük. Ez *egyenes* (linea recta), ha az egyik személy akár közvetlenül, akár közvetve a másiktól származik; *oldalág* (linea transversa, obliqua, collateralis), ha a személyek egy közös törzsből származnak ugyan, de mégsem egyik a másiktól.

Az egyenes ág vagy fölmenő, vagy lemenő. Továbbá vannak egész és féltestvérek.

Az oldalág vagy *egyenlő*, vagy *egyenlőtlen* (linea aequalis vei inaequalis), a mint két személynek a törzstől való távolsága egyenlő, vagy nem; ezt a távolságot *foknak* (gradus) mondjuk és ez szolgál mértékül a rokonság kiszámításánál. Az elv pedig ez: *tot gradus, quoi generationes* (római jog).

Részletesen a következő szabályok vannak:

a) *Egyenes ágon* annyadik a fok, a hány nemzés van (vagy a hány személy van a törzsön kívül).

b) *Egyenlő oldalágon* annyadik a fok, a hány nemzés egy oldalon van (vagy a hány személy van egy oldalon, leszámítva a törzset).

c) *Egyenlőtlen oldalágon* annyadik a fok, a hány nemzés a távolabbi ágnál van. Ha a távolabbi már kiesik a 4. fokból, nincs akadály. A magyarban egyenlőtlen oldalágnál a közelebbit teszszük első helyre és pl. azt mondjuk: másodfokot érintő harmadfokú rokonok, a latinban pedig megfordítva, mert a távolabbi a döntő.

A rokonság vagy egyszeres, vagy többszörös. Egyszeres akkor, ha a felek csak egy törzsben találkoznak és ebben is csak egy szempontból, egy ágból, vagy az apai, vagy az anyai felől. Többszörös a rokonság, ha vagy maga a törzs is többszörös, vagy pedig ugyanabban a törzsben több irányból is találkozik legalább az egyik fél (atyjáról is, anyjáról is).

Több törzs két esetben lehetséges: 1. ha egy személy egymásután két rokonnal kel össze és mindegyikkel gyermekeket nemz (pl. két nővérrel vagy két unokanővérrel).

2. Két rokon személy két rokon személylyel kel össze és gyermekeket nemzenek (ha két testvér két nővért vesz el, gyermekeik kétszeresen unokatestvérek).

Ugyanabban a törzsben két oldalról találkozik legalább az egyik fél, ha valaki rokonát veszi el és gyermekük ismét rokonnal kel össze.

Többszörös rokonság esetén valamennyi számít és ha egyenlőtlenek, a közelebbit első helyre, a távolabbat második helyre teszszük. Ha a távolabbi már kiesik a 4. fokból, akkor csak egyszeres az akadály.

A gyakorlatban a plébános fölírja a házasulandók nevét, majd szüleikét és így tovább a 4. fokig bezárólag, kérdezi a feleket, nézi az anyakönyveket és ha szükséges, tanúkat is kihallgat. Ha fölmentést kell kérni, *rokonsági táblázatot* (arbor consanguinitatis) terjeszt be az egyházi fősőbbiséghez.

A magyar polg. törvény szerint semmisítő akadály van, azaz nem köthetnek házasságot:

a) vérrokonok egyenes ágon; b) testvérek; c) testvér testvérének vérszerinti leszármazójával. Ezen utolsó esetben azonban a király az igazságügy miniszter előterjesztésére fölmentést adhat. (11. §.)

Az unokatestvérek közt a házasság csak tilos és az igazságügyminiszter fölmentést adhat. (17. §.)

A többi vérrokonsági akadályt az állam nem ismeri el és ez egyik kényszerítő ok, hogy az egyház is fölmentsen, mert különben sokan megelégednének a polgári kötéssel.

B) *A lelki rokonság.*

A természetes nemzés analógiájára, mivel a keresztség újjászületés, az egyház a szereplőket lelki rokonoknak tekinti; ugyanez áll a bérnálásról is, különösen mivel keleten a keresztséggel együtt szolgáltatták ki. Lassanként egyre jobban kiterjesztették az akadályt, de a *trienti zsinat*¹ megszorította. Azóta tehát nyilvános semmisítő akadály van a szentségek fölvevője közt egyrészt, meg a kiszolgáltató és a patrinusok közt másrészt (paternitas spirituális), továbbá a fölvevő szülei közt egyrészt, meg a kiszolgáltató és patrinusok közt másrészt (compaternitas).

Nincs akadály a kiszolgáltató és patrinusok közt, valamint az utóbbiaknál egymás közt.

¹ Sess. 24. De reform, matrim. cap. 2.

Mivel az akadály csak *egyházi*, azért nem következik be annál, a ki maga sem vette föl az illető szentségeket.

Csak az érvényes keresztségből származik az akadály, ellenben a szertartások pótlásából nem; ha föltételesen ismétlik a keresztségét, az akadály praesumáltatik. A szükségbeli magán-kereszteleésnél a kiszolgáltató magára vonja az akadályt (kivéve ha saját *törvényes* gyermekét kereszteli), de a keresztszülőknél ez vita tárgya és legjobb, ha ilyenkor nincsenek keresztszülők.

Ha valaki mint patrinus helyettesíteti magát, nem a helyettes, hanem a megbízó vonja magára az akadályt; de szükséges, hogy akarjon patrinus lenni és a kiszolgáltatókor személyesen vagy helyettese által érintse a fölvevőt.

Szerzetesnek, mivel nem önálló, a jog tiltja, hogy patrinus legyen, legfeljebb szerzetestársának lehet bérmaszülője.

A lelki rokonság *többszörös* is lehet; ha valaki ugyanannak kereszt- és bérmaszülője, akkor vele és szüleivel kétszeresen rokon; ha két családban *kölcsönös* a komaság, a szülők kétszeresen rokonok; a ki ugyanazon család egyik gyermekét keresztvízre, másikat bérnél tartja, a szülőkkel kétszeresen rokon. Ellenben a ki ugyanegy család több gyermekének kereszt- vagy bérmaszülője, VIII. Kelemen szerint csak egyszeresen rokon.

A magyar polgári törvény ezt az akadályt nem ismeri el.

C) *A polgári rokonság.*

Ez az akadály a polgári törvényen alapuló *örökbefogadásból* szokásjog folytán keletkezett, még pedig ugyanazon erkölcsi és társadalmi okból, mely a vérrokonságnál említve volt.¹

Mivel ez az akadály a római jogból vette eredetét, azért csak oly államokban van meg, melyekben olyan örökbefogadás van, a milyent a régi római jog ismert.

¹ Első hivatalos említése I. Miklós pápának a bolgárokhoz intézett levelében 866-ban.

Ezen jog szerint az örökbefogadás olyan jogi ügylet, mely-nél fogva valaki vagy a szülői hatalom eddigi birtokosaitól más-nak szülői hatalmába adatik át, vagy ha már önálló, maga veti magát alá más szülői hatalmának. Az előbbi adoptio, az utóbbi arrogatio, de mindkettőnek jogi következménye egyenlő, az örökbefogadott ugyanolyan jogi viszonyba lépett az örökbe-fogadóval, mint tulajdon gyermekei. Ez az adoptio perfecta seu plena. Az adoptio imperfecta szerint pedig valaki úgy fogad-tatott el gyermeknek, hogy jogilag saját családjában maradt és csak haeres ab intestato lett az örökbefogadóval szemben, a ki nem nyert fölötte szülői hatalmat és nem volt köteles róla vég-rendeletikig gondoskodni.

A teljes adoptióból biztosan származik az akadály, de vajjon a nem teljesből származik-e, vitás.

Az 1877. évi XX. t.-cz. 15. §-a szerint «az örökbe-fogadó atyára csak az esetben száll át az atyai hatalom, ha ez iránt az örökbefogadás alkalmából ellenkező meg-állapodás nem jött létre». Az örökbefogadott az örökbe-fogadónak községi illetőségét nyeri el. (5. §.) A névát-ru-házás nem kötelező.¹

Tehát *Magyarországban* az örökbefogadásból csak akkor származik akadály, ha az örökbefogadó vagy szülői hatalmat nyer az illető felett, vagy legalább házába és családjába fogadja mint fiát.

Az akadály a következő személyek közt van meg:

1. Az örökbefogadó és az örökbefogadott közt, vala-mint ez utóbbinak azon törvényes leszármazol közt, kik az örökbefogadás idején még szülői hatalom alatt voltak. Ez a *paternitas legalis* és megmarad a viszony felbomlása után is.

2. Az örökbefogadó és az örökbefogadottnak neje közt, valamint az örökbefogadott és az örökbefogadónak neje közt. Ez az *affinitás legalis* és szintén megmarad az örökbefogadás megszűnése után is.

3. Az örökbefogadott és az örökbefogadónak azon törvényes gyermekei közt, kik az örökbefogadás idején

¹ Kiskorúak örökbefogadásának módját belügymin. rende-letek szabályozzák: 1900. évi 42034. sz. és 1901. évi 35928. sz.

még hatalma alatt voltak, de csak addig, míg a viszony tart. Ez a *fraternitas legális*.

Ha valakinek nevelt gyermeke van, de törvény szerint nem fogadta örökbe, nincs meg az akadály.

A magyar polg. házasságjog szerint a paternitas és affinitás legális addig, míg a viszony tart, tiltó akadályok. A leszármazás törvényes vagy törvénytelen volta nem számít. (18. és 131. §§.) Az igazságügyminiszter bizonyos esetekben fölmentést adhat. A testvéri viszonyt a törvény nem ismeri el.

Hasonlóan tilos a házasság a gyám, valamint az ő leszármazója és a gyámolt közt, míg a gyámsági viszony tart. (19. §.)

10. A sógorság.

A sógorság két különböző nemű személynek *perfecta carnalis copulája* által az egyik concumbensnek a másik concumbens vérrokonaival előidézett viszonya. A copula által ugyanis oly benső viszonyba jutnak, hogy az írás szerint «erunt duo in carne una», s így kölcsönösen közlik egymással vérrokonságukat. Ennek alapján az *egyház* a mózesi és római jog mintájára a sógorságot semmisítő akadálylyá tette.

Az akadály alapja nem a házasság, hanem a *perfecta copula* és így van *törvényes* sógorság (légitima, honesta), mely megengedett házastársi copulán alapszik, és *törvénytelen* (illegitima, inhonesta), mely vétkes copulából ered, akár adulterina, akár incestuosa, akár egyszerűen fornicaria, önkéntes vagy erőszakos.

A sógorságnak kiszámítása a vérrokonságnak ágai és fokai szerint történik és ez a szabály: *A mely ágon és fokon valaki vérrokona az egyik házastársnak (vagy concumbensnek), oly águ és fokú sógora a másik házastársnak (vagy concumbensnek).*

Ezt az akadályt is a vérrokonság mintájára egyre jobban kiterjesztették, de a gyakorlati nehézségek miatt utóbb ismét megszorították. így a IV. lateráni zsinat az oldalágút a 4. fokra szorította; az egyenes ágúról nem szól s azért sokan azt mondják, hogy a végtelenségig ter-

jed, de ennek a korekülönbség miatt nincs jelentősége. A trienti zsinat pedig a törvénytelen oldalágút a 2. fokra szorította; az egyenes ágúra nézve eltérök a vélemények.

Ha valaki jegyesének nővérével közösült, akkor jegyesét a sógorság miatt, nővérét pedig a köztisztesség miatt nem veheti el; ha pedig jegyesének unokanővérével, akkor az utóbbit elveheti, mert az eljegyzésből származó köztisztesség csak egy fokig terjed.

Semmisítő akadály származik az *érvénytelen házasságból* is, ha be volt *végezve*, de vítás, vájjon a 4-ik vagy csak a 2-ik fokig; bár valószínű, hogy a jóhiszeműből a 4-ik fokig, a rosszhiszeműből csak a 2-ik fokig terjed. Ha tehát 3-ik vagy 4-ik fokról van szó, biztonság kedvéért fölmentést kell kérni.

Mivel a pusztán *polgári kötés* ott, a hol a trienti forma kötelező, nem házasság, azért ebből csak a 2. fokig bezárólag keletkezik akadály.

Nem valódi sógorok az igazi sógorságban lévöknek rokonai egymás közt, tehát köztük nincs meg ez az akadály, mivel a *sógorság nem szül újabb sógorságot*. Tehát az egyik házastárs vagy közösülő bármely vérrokona egybekelhet a másik házastárs vagy közösülő bármely vérrokonával.¹

Ha az egyik házastárs a másiknak 1. vagy 2. fokú vérrokonával közösül, akkor ez *utólagos* sógorságot idéz elő, minek következménye a *matrimonium claudicans*, úgyhogy ha scienter követte el a bűnt, elveszti a jogot ad *petendum* debitum, de a másik óhajára megadni tartozik. De a gyakorlatban ritka a jog elvesztése.

Miként a vérrokonság, úgy a sógorság is lehet *többszörös*:

a) ha az egyik fél a másik félnek *különbözö* vérrokonával közösült;

b) ha az egyik fél oly személylyel közösült, a mely a másik féllal *többszörös* vérrokonságban van;

¹ Pl. két testvér elvehet két nővért, vagy az egyik az anyát, a másik ennek leányát; apa és fiú elvehetnek egy anyát és leányát; két özvegyember elveheti egymás leányát; egészen mostoha-testvérek összekelhetnek; a mostohaapa elveheti mostohafiának özvegyét stb.

c) ha a felek *mindegyike* közösült a másik félnek valamely vérrokonával;

d) ha egyik fél a másiknak vérrokonával *mind licite, mind illicite* közösült.

Bár a sógorság csak *egyházjogi* akadály, mégis az egyház az egyeneságú *törvényes* 1. fokú sógorságtól nem ment föl még halálos ágyon sem, tehát a férfi nem kelhet össze anyósával, menyével, mostohaanyjával és mostohaleánnyával, és megfordítva a nő sem a megfelelőekkel. A *törvénytelen* egyeneságú sógorságnál pedig, ha pl. valaki egy nővel vétkezett és utóbb annak leányát akarja elvenni, akkor a fölmentés *conditio sine quanon*-ja, hogy a leány az említett vétek előtt született legyen, mert különben a férfi esetleg saját leányát venné el.

Ha fölmentésért folyamodunk, *sógorsági táblázatot* nyújtunk be.

A magyar polg. törvény szerint az egyik házastárs nem kelhet össze a másiknak egyeneságú vérrokonaival a házasság megszűnése vagy érvénytelenné nyilvánítása után sem (11. §. d). Tehát az oldalágút és a törvénytelen nem veszi tekintetbe és az egyeneságú törvényesnél sem a copula, hanem a házasság számít.

11. A köztisztesség vagy illedelmi sógorság.

Mint már a nevek jelzik, a tisztesség és illedelem kívánják, hogy valaki oly személylyel ne keljen össze, kinek bizonyos fokú rokonával jegyességben vagy házasságban volt. Az egyház a 11. században vette át a római jogból.

Jelenlegi terjedelme ez: 1. A ki érvényesen el volt jegyezve, nem kelhet össze volt jegyesének elsőfokú vérrokonaival.

A föltételes eljegyzésből csak akkor keletkezik akadály, ha föltétlenné lesz.

2. Be nem végzett házasság alapján az egyik házastárs nem kelhet össze a másiknak vérrokonaival a 4. fokig bezárólag.

Mindkettő megmarad az eljegyzés vagy házasság megszűnése után is.

A kiszámításra ez a szabály szolgál: *a mely ágon éi fokon két személy sógorságban volna copula esetén, ugyanok ágon és fokon quasi sógorok eljegyzés vagy matr. ratum esetéi* (de az eljegyzésből csak egy fokon belül).

Az *érvénytelen* házasságból is származik ez az akadály, hacsak a beleegyezés hiánya miatt nem érvénytelen. A beleegyezés pedig a következő okok alapján semmis önmagában érvénytelen beleegyezés (pl. színlelés), lényegei tévedés, megbízott útján való egybekelésnél a beleegyezésnek közben történt visszavonása, vis et metus, raptus a józan ész hiánya, a házasság lényegével ellenkező föltétel, fölfüggesztő föltétel kikötése annak teljesevé vágy visszavonása előtt.

A *polgári házasságból* ott, a hol a trienti forma nem kötelező (vegyes házasság), a 4. fokig származik ez az akadály, a hol pedig kötelező, ott egyáltalán nem keletkezik). (S. C. C. 1879. márcz. 13.)

Az igazi sógorságnak visszaható ereje van még azokra is kiknek köteleességük volna egymással egybekelni, az illedelm sógorságnak azonban nincs ilyen hatása. Ha pl. valaki jegyesének 1. fokú vérrokonával merészelt egybekelni, akkor állítólagó! házastársának egyéb vérrokonaival a 4. fokig nem kelhet össze ha nem volt is copula, de előbbi jegyesével igen; ha ellenben copula volt, akkor már megvan a sógorság akadályja s így fölmentés nélkül már jegyesével sem kelhet egybe.

A *magyar polg. törvény* a köztisztességet mint ilyent egyáltalán nem ismeri; a mi pedig a bevezetlen házasságot illeti a törvény nem szabatos. A sógorságra vonatkozólag ugyani; azt mondja, hogy az egyik házastárs nem kelhet össze a másiknak egyeneságú vérrokonaival a házasság megszűnése vágy érvénytelenné nyilvánítása után sem; mivel pedig nincs említés az egyházi értelemben vett sógorságnak alapjáról, a copuláról, azért egyházi értelemben majd sógorság, majd köztisztesség származik a polg. sógorságból, a szerint, a mint copula volt vagy nem.

12. Az egyházi rend.

Ezen akadálynak története összefügg a papi nőtlenség törvényével. Semmisítő akadálylá a II. later, zsinat tette 1139-ben.¹

A kinek tehát *nagyobb* ordója van (a subdiaconatustól kezdve), érvénytelenül kel egybe, de az előző házasságot az ordo nem semmisíti meg.

A ki nagyobb ordo mellett mégis megnősül, bár csak polgárilag, szentségtörést követ el, irregularissá lesz és az Ordinariusnak fenntartott kiközösítést vonja magára ipso facto. Ha a subdiaconus vagy diaconus, vagy állítólagos házastársa halálos ágyon van, akkor összeadhatók, de a presbyter még akkor sem kap fölmentést.

A kit *tudta nélkül* vagy *akarata ellenére* ordináltak, nem áll ezen akadály alatt, de ezt bíróilag bizonyítani kell.

A nő férfi általában csak nejeinek beleegyezésével or dináltathatja magát és csak akkor, ha vagy örökös tisztasági fogadalmat tesz az utóbbi, vagy ha még fiatal, vagy egyébként gyanús, szerzetbe lép.

Nincs szükség a feleség beleegyezésére: *a)* ha ez utóbbi házasságtörést követett el, melyet az ártatlan férj nem bocsátott meg; *b)* ha eretnekké vagy hittagadóvá lesz és makacsul megmarad ebben.

A magyar polg. törvény szerint az ordo csak tiltó akadály. (25. §.)

13. Az ünnepélyes fogadalom.

Ezen fogadalom által Krisztussal történik *mysticus egybekelés* és azért az egyházi jognál fogva a kötendő házasságot érvényteleníti, a kötöttet pedig, ha nincs bevégezve, fölbontja.²

Ha valamelyik házastárs a bevégzett házasság után akar szerzetbe lépni, ugyanaz áll, a mi az egyházi rendről.

¹ Sipos István: Mikor lettek házassági bontó akadálylá a nagyobb rendek? (Religio 1913, 337. lapon.)

² A jogi fejlődés VIII. Bonifáczzal fejeződött be.

Az ünnepélyes fogadalmas szerzetes, a ki házasságra lép, szentségtörést követ el, ő, valamint bűntársa, az Ordinariusnak fenntartott és ipso facto bekövetkező kiközösítést vonják magukra és ha férfi, irregularissá lesz.

Ha a fogadalmas, ki nem presbyter, vagy házastársa halálos veszélyben van, akkor összeadhatók.

A magyar polg. törvény szerint az ünnepélyes fogadalom csak tiltó akadály. (25. §.)

14. A vallási különbség.

Semmisítő akadály van a keresztyének és nemkeresztyének közt. Mint semmisítő akadály szokásjogon alapuló *egyházjogi* akadály, de mint tiltó a természetjogon alapszik ugyanazon okoknál fogva, melyek a vegyes vallást is tiltó akadálylyá teszik.

Fölmentést az egyház szabály szerint csak a missiók területeken ad ugyanazon biztosítékok mellett, mint a vegyesvallású házasságoknál és a ki nélkülük ment föl, érvénytelenül cselekszik, ha van is fölmentési hatalma, és az ilyen házasságot az Ordinarius is semmisnek jelentheti ki. (S. Off. 1912. jún. 26.)

Keresztyén országokban csak kivételesen fordul elő fölmentés.

A keresztség érvényére nézve manapság különösen a vegyes házasságoknál kételyek merülhetnek föl akár a megkötés előtt, akár utána; ilyenkor ha a protestánsok szertartási könyve nem intézkedik az érvényes anyagról és alakról, minden egyes esetben vizsgálat indítandó és ha a kétely megmarad, érvényesnek veendő a keresztség, valamint akkor is, ha a rituálé szerint érvényesen keresztelnek. Ha katolikus unitáriussal akar egybekelni, ez utóbbi az esztergomi tartom, zsinat szerint föltételeesen újra keresztelendő.

A magyar polg. törvény nem ismeri ezt az akadályt és azért egyre több keresztyén-zsidó házasság lesz.

Ha egyikük halálos ágyon van, a szokott biztosítékok mellett bármely pap részéről összeadhatók. (Lásd a 62. lapon.)

15. A bűntény akadályai.

Már a régi rómaiak is büntették a nőknek házasságtörését azzal is, hogy büntőrsaikkal sohasem kelhettek össze. Az egyház is átvette ezt a gyakorlatot, de lassanként módosította és kiterjesztette, úgyhogy Gratiannál már teljes mai érvényében megvan a nyilvános semmisítő akadály. Az egyház az akadály fölállításával nemcsak büntetni akarja a vétkeket, hanem még inkább el akarja ijeszteni az embereket ezen bűntényektől azon tudattal, hogy házassági szándékuk nem teljesül.

A bűntények ezek:

1. Házasságtörés azon kölcsönös ígérettel, hogy az ártatlan fél halála után egybekelnek.

2. Házasságtörés a bűnös házastársnak azon komoly kísérletével, hogy még az ártatlan fél életében új házasságot kössön.

3. Házasságtörés hitvesgyilkossággal, melyet a házasságtörő fél azért követ el, hogy büntőrsával egybekelhesse.

4. Hitvesgyilkosság, melyet a büntőrsak közösen követnek el azért, hogy egybekelhesse.

Ad 1. a) *Valóságos* házasságtörésnek kell lennie, még pedig perfecta copulával, tehát egyik félnek érvényes házasságban kell élnie;

b) mindkét fél részéről *alanyilag* is házasságtörésnek kell lennie, vagyis a nem házas félnek tudnia kell, hogy a másik házas. Ha mindkét fél házas és ezt tudják egymásról, akkor ezt a kétszeres házasságtörést a fölmentésért való folyamodványban föl kell említeni;

c) a házasságtörésnek súlyos véteknek is kell lennie;

d) a házasságtörésnek és a házassági ígéretnek *az ártatlan fél életében* kell történnie. Ha az ígéret csak halála után történik, nincs akadály;

e) *valóságos ígéret* legyen, ne csak óhaj vagy annak kifejezése;

f) *kölcsönös* és *feltétlen* ígéret legyen és szabadakarátú.

Mellékes, vájjon az ígéret a házasságtörést megelőzi-e vagy követi, csak ne legyen visszavonva az előbbi esetben a házasságtörés előtt, mert a kettőnek erkölcsi összefüggésben kell lennie.

Ad 2. A házasságtörésnél mindannak meg kell lennie, a mit előbb láttunk. A kísérletnek pedig *tettlegetesnek* kell lennie, pl. polgári egybekelés által, még az ártatlan fél életében, úgyszólván mindkét bűntársnak tudomása legyen a kísérletkor a meglévő házasságról. Itt is mindegy, akár megelőzi a házasságtörés a kísérletet, akár követi. Sokan azt mondják, hogy a polgári házasság ígérettel ér föl és azért ezt a 2. esetet vagy bűntényt összefoglalják az elsővel, úgyszólván összesen csak három bűntényről beszélnek, melyeket így is kifejeznek: *neutro patrante, uno patrante, utroque patrante crimen* (coniugicidii).

Sokszor előfordul, hogy a kik az ap. szentszéktől fölmentést kaptak a bevégezetlen házasságtól, vagy pedig ob praesumptam mortem coniugis engedélyt kaptak új házasságra, lelkiismeretük megnyugtató végett egyházilag egybe akarnak kelni avval, a kivel az előbbi házasság tartama alatt polgárilag egybekeltek és házasságtörést követtek el. Mivel pedig a bűnténynek ezen fennforgó akadályától nem szoktak fölmentést kérni, azért midőn az ap. szentszék az előbb említett fölmentést vagy engedélyt megadja, mindig bennfoglaltatik a bűntény ezen akadályától való fölmentés (S. C. de Sacram. 1912 jun. 3.), a múltra nézve pedig az érvénytelen házasságok sanáltattak.

Ad 3. Tárgyi és alanyi valóságos *házasságtörés* legyen, tehát megelőzze a hitvesgyilkosságot. Továbbá egyik bűntársnak el kell követnie, akár személyesen, akár más által a *hitvesgyilkosságot*, még pedig azért, hogy egybekelhesen házasságtörő bűntársával. Összebeszélés nem kell és mindegy, akármelyikök a gyilkos vagy fölbujtó.

Ad 4. Nem kelhetnek össze azok, akik *összebeszélve* egyikök hitvesének *meggyilkolására* azon czélból, hogy összekezelhesenek, egyikük akár személyesen, akár másnak útján, valósággal végre is hajtja a tervet, azaz megöli az ártatlan hitvest.

Nincs akadály, ha a gyilkosság más okból történik, vagy

sikertelen kísérlet marad, vagy a halál jórészt más okból következik be, vagy ha egyik fél nem tudott a gyilkosságról, bár utóbb helyeselte.

A bűntény akadálya *többszörös* is lehet és megvan, akár ismerik az illetők, akár nem, de csak egyházjogi.

A nyilvánossá lett hitvesgyilkosságtól az egyház nem ment föl; ha titokban maradt, csak sürgős esetekben; in articulo mortis azonban valamennyitől lehet fölmenteni.

A magyar polg. törvény szerint a hitvesgyilkosságnak összebeszélésből származó kísérlete semmisítő akadály (13. §.); összebeszélés nélkül történő hitvesgyilkosság vagy ennek kísérlete csak tiltó akadály. (23. §.) Az igazságügyminiszter előterjesztésére a király fölmentést adhat a tiltó akadálytól.

VI. Az akadályok megszüntetése.

A házassági akadályok megszűnhetnek: 1. *az idő elmúltával* (korhiány, zárt idő, ideiglenes fogadalom vagy tilalom); 2. a *körülmények változása* miatt (disparitas cultus, mixta religio, ligámén, error, vis et metus, raptus), és 3. *fölmentés* által.

Legtöbbször ez utóbbi módon szűnnek meg és azért ismernünk kell *a)* az akadályok természetét a fölmentésre vonatkozólag, *b)* a fölmentő hatóságot, *c)* a fölmentésre szolgáló okokat, *d)* a fölmentési kérvényeket és *e)* a fölmentés megadását és végrehajtását.

1. Az akadályok természete.

1. Vannak akadályok, melyektől az egyház nem menthet föl, mivel isteni (akár természetes, akár tételes) jogon alapulnak, mint az impotentia, defectus sanae mentis, ligámén, egyeneságú és 1. fokú oldalágú vérrokonság.

2. Vannak olyanok, melyek a beleegyezés hiányán alapulnak (tulajdonképp ezek is természetes isteni jogon alapulnak) és azért nem fölmentéssel, hanem csak a hiányzó beleegyezés pótlásával szüntethetők meg a felek részéről, mint az error, vis et metus, conditio deficiens és raptus, ha semmi más, mint vis et metus.

Mindezen esetekben az egyház csak értelmezheti az isteni törvényt, de fölmentést nem adhat.

3. Vannak olyanok, melyek ugyan egyházi eredetűek s így az egyház föl is menthetne, de sohasem teszi meg. Ezek az elsőfokú egyeneságú törvényes sógorság, a nyilvános hitvesgyilkosság és az ordo-episcopatus ante contractum matrim.

4. Vannak olyan egyházjogi akadályok, melyektől csak igen ritkán kapni fölmentést. Ezek a magasabb egyházi rendek és az ünnepélyes fogadalom, bevégzetlen házasság, vallási különbség keresztény országokban, titkos hitvesgyilkosság, lelki rokonság a keresztelő és megkeresztelt közt, első fokot érintő másodfokú oldalágú vérrokonság, elsőfokú egyeneságú törvénytelen sógorság, ha nyilvános és a büntárs még él, korhiány, clandestinitas.

5. Végre vannak olyanok, melyektől az egyház megfelelő okok alapján rendszerint fölment.

2. A fölmentő hatóság.

I. A *pápa* az összes tiltó és semmisítő egyházjogi akadályoktól fölmenthet. A fölmentéseket a római hatóságok útján adja meg. Ezek pedig a következők:

1. A Poenitentiarum a *belső* fórumbeli akadályoktól ment föl (pro foro interno).

2. A S. Officium a vegyes vallás és a vallási különbség akadályaitól, még akkor is, ha más nyilvános akadályokkal együtt vannak meg.

3. A szerzetesek Congregatiója a szerzetesi tisztasági fogadalomtól.

4. A S. Congreg. de disciplina Sacramentorum a többi nyilvános akadálytól (vérrokonság, sógorság, köztisztesség, votum extra religionem, büntény, ordo, matrimonium ratum) pro foro externo.

Királyok és királyi hercegek összes házassági ügyei, tehát a tiltó és semmisítő akadályok, a pápának specialiter modo vannak fenntartva.¹

¹ S. C. Sacram. 7. Mart. 1910.

IL Az *Ordinarius* részint iure proprio, részint általános törvény alapján (ex lege), részint szokásjogon (mások szerint ex licentia praesumta, ismét mások szerint potestate quasi ordinaria), részint külön pápai fölhatalmazásnál fogva menthet föl (ex delegatione).

1. *Jure proprio* a saját külön tilalmától menthet föl, vagy egyéb egyházmegyei követelményektől.

2. *Ex lege* fölmenthet a kihirdetéstől és általában véve a *tiltó* akadályoktól. *Kivételek*: a zárt időben történő menyegzői ünnepélyességek, érvényes eljegyzésből származó akadály, a szerzetbe lépés és az örökös tisztaság föltétlen fogadalma (szükség esetében azonban ez utóbbtól, melyet valaki a világban tett, pro foro interno fölmenthet az Ordinarius) és a vegyes vallás akadályja.

3. *Szokásjogon*, hogy a lelkek üdvössége kárt ne szenvedjen, bizonyos esetekben a *semmissítő* akadályoktól is fölmenthet, melyektől egyáltalán kapni fölmentést: *a)* a házasság megkötése *előtt* az összes *titkos* akadályoktól, midőn az egybekelést nem lehet addigra halasztani, míg Róma fölmentene; *b)* a házasság megkötése *után* szintén a titkos akadályoktól (tehát pro foro interno), midőn az illetők sem botrány nélkül szét nem választhatók, sem bűn veszélye nélkül együtt nem maradhatnak addig, míg Róma fölmentene. (Sürgönyileg ugyanis általában véve nem szabad fölmentést kérni,¹ mivel veszélyezteti a titkot.) De ez csak akkor áll, ha az illetők in forma Trid. keltek egybe, még pedig legalább egyikük in bona fide, *c)* az összes egyházzogi kétes akadályoktól, ha dubium facti van.

4. *Külön pápai fölhatalmazásnál fogva*, még pedig: *a)* egyszersmindenkorra kapott fölhatalmazásnál fogva a polgári házasságban vagy másként ágyasságban élőket, midőn egyikük halálos ágyon van és már nem lehet Rómába fordulni, az összes egyházzogi semmissítő akadályoktól (az ordo presbyteratus és az egyeneságú I. fokú törvényes sógorság kivételével).² A tiltó akadályok nem foglaltatnak

¹ Államtikári rendelet 1891 decz. 10.

² S. Off. 20. Febr. 1888.

benne; *b*) az öt vagy három évre szóló fölhatalmazásnál fogva (*vi facultatum sive quinquennialium, sive triennialium*) részint *pro foro externo*, részint *pro interno* menthet föl a szerint, amint az akadály nyilvános vagy titkos.

A pápai fölhatalmazás nem alkalmazható: ha különböző semmisítő akadályok cumulative fordulnak elő és nyilvánosak, valamint ha semmisítő akadály fenntartott tiltó val van együtt.¹ Fölmenthet tehát az *Ordinarius*, ha több ugyanazon nemű van együtt, pl. többszörös vérrokonság vagy sógorság, vagy ha nyilvános és titkos van együtt, vagy több titkos, vagy semmisítő és fenn nem tartott tiltó.

Pro foro externo a szentségek Congregatiójától nyert fölhatalmazásnál fogva fölmenthet: 1. a vérrokonság és sógorság 4. és 3. oldalágú fokától, akár tisztán fordul elő, akár ha a 4. fok a 3-at érinti, akár az egybekelés előtt, akár utána; a katolikus vallásra tért eretnekeknél és szakadároknál pedig a már megkötött házasságra vonatkozólag a 2. foktól is, akár tisztán, akár vegyesen fordul elő más fokkal, csak ne érintse az elsőt; de ha csak egyik fél tér meg, akkor a szokott biztosítékok szükségesek; és mind-ezen esetekben az esetleges gyermekeket törvényeseknek jelentheti ki.

2. Az érvényes eljegyzésből származó köztisztességi akadálytól.

2. A büntény akadályától, ha nincs hitvesgyilkosság.

3. Visszaadhatja az elvesztett házastársi tartozás kérésének jogát.

Elveszthette pedig az illető: *a*) tisztasági fogadalom által; *b*) utólagos sógorság által *c*) lelki rokonság által.

5. A lelki rokonságtól, kivéve a spirituális paternitást.

Pro foro interno a Poenitentiariától kapott fölhatalmazásnál fogva: 1. Fölmenthet ad petendum debitum, midőn valaki a tisztasági fogadalom mellett egybekelt.

2. Fölmenthet ad petendum debitum, midőn egyik

¹ S. Off. 1869. máj. 18.; 1884. jul. 2.; 1897. aug. 18.

házastárs a másiknak 1. vagy 2., vagy pedig az 1. fokot érintő 2. fokú vérrokonával közösült.

3. A törvénytelen titkos sógorságnak 1. vagy 2. fokától, vagy ha a 2. az elsőt érinti, a megkezdett házasság után; de ha az illető vélt nejének anyjával vétkezett, akkor szükséges, hogy a nő ezen vétek előtt született légyen.

4. Ugyanezen sógorság akadályától az egybekelés előtt is, midőn már minden előkészület megtörtént és a házasság botrány nélkül nem halasztható el a római fölmentésig. Itt is szükséges, hogy a menyasszony a vétek elkövetése előtt született légyen, ha a vőlegény az anyával vétkezett. És ezt az utóbbi fölhatalmazást *állandóan* átruházhatja a plébánosokra.

5. A crimen titkos akadályától, midőn nincs hitvesgyilkosság, az egybekelés *után*.

6. Sürgős esetekben ugyanezen crimentől az egybekelés *előtt* is.

Itt a belső fórumban lehet fölmenteni akkor is, ha egy-egy esetben *több akadály együttesen* fordul elő.

Ha az idő már letelt és az Ordinarius feledékenységből tovább is fölment, nem baj; a fölhatalmazás továbbá subdelegálható és az Ordinarius halála után a káptalani helynök, valamint az utód tovább élhetnek vele addig, a meddig az előd kapta.

A vegyes házasságokra vonatkozólag külön fölmentési hatalmat kell szerezni a S. Officiumtól, melyet három évre szokott megadni.

Ha a házasulandók két különböző egyházmegyéhez tartoznak, elég, ha a menyasszony Ordinariususa ad vagy szerez fölmentést. A magyar püspöki kar ugyanis 1910 ápr. 7-én tartott tanácskozási ülésén ezt határozta: «Midőn házassági akadályok fennforgása esetén a két jegyes két külön egyházmegyének híve, a menyasszony illetékes püspöke által adott fölmentvény a vőlegényre is érvényes, mire nézve a püspöki kar tagjai egymást delegálják». 1913 elején pedig ezt hitelesen úgy magyarázták, hogy a római fölmentés megszerzésére és végrehajtására is vonatkozik, de a hirdetésekre nem terjed ki.

III. *A plébános.* A polgári házasságban vagy egyébként ágyasságban élöket, midőn egyikük halálos ágyon van

és már nem lehet az Ordinariushoz fordulni, az összes *egyházjogi* nyilvános és titkos semmisítő akadályoktól, a clandestinitást is beleértve¹ (az ordo presbyteratus és az egyeneságú 1. fokú törvényes sógorság kivételével), a plébános is fölmentheti, hogy törvényesen egybekelhesse-
senek és az esetleges gyermekeket is törvényesítheti. 1888—1910-ig csak akkor teheték ezt a plébánosok, ha az Ordinarius delegálta őket, de azóta ez sem szükséges.² Mivel a clandestinitástól is fölmenthet a plébános, azért szükség esetén tanúk nélkül is eskethet. A tiltó akadályoktól nem menthet föl (pl. vegyes vallás); ha pedig a vallási különbségtől ment föl, ezt csak a szokott biztosítékok mellett teheti.³ Ha másokat esket és ment föl a plébános, a kik nem élnek ágyasságban vagy polg. házasságban, akkor két tanúnak jelenléte szükséges a Ne temere alapján.

Ily esetben a *polgári törvény* nem bünteti a papot, ha a polgári összeadás előtt esket (123. §.); de a polgári következmények miatt mégis kívánatos, hogy az illetők, ha lehet, polgárilag is egybekeljenek (lásd a 36. §-t); vagy ha erre már nincs idő, négy tanú előtt tett szóbeli végrendelettel történjék a másik félről és a gyermekekről gondoskodás.

IV. Ha halálos veszélyben illetékes pap hiányában *bármely pap* esket, fölmentheti azokat, kiknek egyike a halál veszedelmében van (ha nem élnek is polg. házasságban vagy más ágyasságban), az említett két kivétellel az összes egyházjogi semmisítő akadályoktól,⁴ ha a lelkiismeret megnyugtatósa vagy a gyermekek törvényesítése végett egybe akarnak kelni, (de sacrilegiumból vagy házasságtörésből származó gyermekek nem törvényesíthetők), de mindig csak két tanú jelenlétében.

Ha a plébános vagy más pap a halál veszélyében szerpapot vagy alszerpapot vagy ünnepélyes fogadalmas szerzetest (ki nem presbyter) esket, akkor a S. Officium mentől előbb értesítendő; addig is gondoskodni kell, hogy ne legyen botrány azáltal, hogy

¹ S. Off. 8. Jul. 1903.

² S. C. Sacram. 10. Jul. 1910.

³ S. Off. 18. Mart. 1891.

⁴ S. C. Sacram. 7. Mai et 13. Aug. 1910.

az illetők vagy oly helyre távozzanak, a hol nem ismerik őket, vagy ha nem lehet, nyilvános vezeklést kell végezniök, pl. lelki gyakorlatokat.

3. A fölmentésre szolgáló okok.

A házassági akadályok egyetemes egyházi törvények s azért kisebb hatóság elégséges ok nélkül nem menthet föl érvényesen, a pápa pedig nem akar fölmenteni kellő ok nélkül.

Vannak *causae motivae*, melyek a fölmentésre indítanak, és *causae impulsivae*, melyek az előbbieket támogatják, hogy a hatóság könnyebben és szivesebben mentsen föl. Nem is kell minden akadálnál egyformán nyomós ok, mert az akadályok nagyobbak-kisebbek.

Vannak továbbá *causae canonicae*, melyeket maga Róma elfogadható okoknak kijelentett és összefoglalt,* és *non canonicae*, melyekről ezt nem mondta ki, de azért az előbbieket támogatására fölemlíthetők, sőt néha magukban is elégségesek.

I. A kánoni okok továbbá *honestae* vagy *inhonestae* (seu diffamantes); ez utóbbiaknál valami erkölcsi vétség-ről van szó, úgyhogy a fölmentés megtagadása becsületbeli kárt vonna maga után; tehát ezek nyomósabbak.

Honestae causae: 1. *angustia loci* vagy *locorum* a menyasszony részéről, ha születési vagy lakóhelyén, vagy mindegyik helyen (nem plébánia) sincs több mint körülbelül 1500 kath. lakó, ott pedig rokonsága elterjedt s nem akar máshová férjhezmenni, tehát rokonságán kívül neki megfelelő férjet nem könnyen talál. 2. *Aetas puellae super[^] adulta*, ha már legalább 24 éves (özvegnél nem lehet erre hivatkozni). 3. *Deficientia aut incompetentia dotis*. Elég, ha jelenleg nincs, de olyan férfi, kivel szemben akadály van, kész elvenni. 4. *Vidua filiis gravata* vagy ha még fiatal és félni kell, hogy erkölcstelen életre adja magát. Manap özvegy férfiúnál is lehet a sok gyermekre hivat-

¹ Formulae Datariae Apostolicae pro matrimonialibus dispensationibus (1901).

közni, ha rokon nőt akar elvenni. 5. *Periculum fidei*, ha egyes házasságtól kell tartani vagy attól, hogy fölmentés nélkül clandestine kelnek egybe. 6. *Periculum perseverantiae in peccato*, ha vérfertőzés vagy ágyasság folytatásától kell tartani és *periculum matrimonii tantum civilis*. Ez manap sokszor szerepel. 7. *Periculum vitae*, ha öngyilkosságtól vagy egyéb testi-lelki bajtól lehet tartani fölmentés hiányában. 8. *Periculum damni spirituális* (egyháztól való elidegenedés, elcsábítás, bűn alkalmában való maradás). 9. *Evitatio scandali*, ha titkos akadályról van szó, melyet csak egyik fél ismer s fölmentés nélkül ismeretessé lenne, vagy a házasfelek becsületbeli kár nélkül szét nem választhatók. 10. *Conservatio familiae illustris*. 11. *Excellentia meritorum*. 12. *Conservatio divitiarum in eadem familia* előkelő családnál. 13. *Ex certis rationabilibus consis*, ha előkelő személy az eddigi okok egyikére sem hivatkozhatik, de mégis határozott okai vannak egy bizonyos személylyel való egybekelésre.

Causae inhonestae: 1. *Infamia mulieris et scandala ex nimia familiaritate timenda*, ha kettőnek igen bizalmas viszonya ismeretes és így a nőt más már alig venné el. 2. *Infamia mulieris et scandala timenda ex copula habita*, ha a házasulandók köztudomásúlag vétkeztek és még inkább, ha a nő teherbe esett vagy már gyermeke van. A gyermek törvényesítését mindig kifejezetten kell kérni, ha más oknál fogva kérünk is fölmentést.¹ 3. *Matrimonium invalide contractum*, ha a felek szétválasztása akár rájuk, akár a gyermekekre kárral járna, mindegy, akár bona, akár mala fide keltek egybe.

Ha a jóhízeműséget hozzuk fel okul, akkor föl kell említeni: *a)* hogy a trienti forma szerint keltek egybe, *b)* legalább egyik fél nem ismerte az akadályt, *c)* az érvénytelenség megismerése után közöskültek-e, és *d)* vájjon polgárilag is egybekeltek-e.

4. *Periculum defecionis a fide*, ha a kérvényező hanyag, közönyös katolikus és elpártolásától lehet tartani.

¹ S. C. Sacram. 29. Jan. 1909.

5. *Matrimonium civiliter contraction.* Ilyenkor nagyobb bajok elkerülésére az egyház rendesen fölment.

II. A *causae non canonicae* többfélék. Így a *menyasszony* részéről: ha árva, vagy törvénytelen, vagy megesett, vagy valami testi fogyatékosága van. A *férfi* részéről: ha beteges, többgyermekes özvegy, vagy épen határozott nőnek nagy hasznát veszi. A *házasság* részéről: ha már köz-tudomású az egybekelési szándék, ha a felek igen jóra való emberek, ha a folyamodók szülei támogatásra szorulnak.

4. A fölmentési kérvények.

A fölmentésért *pro foro externo* rendesen a plébános, még pedig az, a ki előtt az egybekelés lesz, tehát szabály szerint a menyasszony plébánosa, *pro foro interno* pedig rendesen a gyóntató folyamodik. Ha *pro foro externo* kérünk fölmentést, akkor mindig az Ordinariusshoz, illetőleg a vikáriushoz kell fordulni, a ki vagy maga fölment, vagy Rómából szerzi meg a fölmentést; legtöbbször *pro foro interno* is hozzá lehet folyamodni.

Ha két akadály van és az egyik nyilvános, a másik titkos, akkor azon fórumnál, mely a titkostól fölment, a nyilvános akadályt is föl kell említeni, mert egyik fórumnak az egész ügyet ismernie kell.

1. *Pro foro externo.* A plébános vagy kellő időben tud meg mindent, vagy midőn már minden előkészület megtörtént. Ha kellő időben tud meg mindent, akkor meg kell fontolnia, vajjon lehet-e fölmenteni vagy nem. Ha nem lehet, akkor minden további eljárással föl hagy. Ha pedig lehet, akkor megkészíti a folyamodványt minden szükséges adat és a kellő okok fölemlítésével, mert ha az *Ordinarius maga ment is föl, mégis az összes szabályokhoz van kötve, melyeket Róma megállapított.*

A kérvényben a következő körülményeket kell föl- említeni: 1. a folyamodóknak teljes nevét és korát és lakó- helyét az egyházmegyével együtt; 2. az akadályt legalsóbb nemében és számszerint avval a körülmény nyel együtt,

a mely miatt könnyebben vagy nehezebben kapható fölmentés.

Így a *vérokonságnál* megemlítendő az ág, a fok, egyenlő-e vagy nem. Ha közelebbi ág helyett távolabbt említünk, vagy megfordítva, érvénytelen a fölmentés. Megemlítendő, hogy hány-szoros a rokonság, és ha többszörös, vájjon egy vagy több törzs szerepel-e. A *sógorság* 1. és 2. fokánál az is, vájjon törvényes-e vagy törvénytelen és utóbbi esetben, vájjon él-e még a személy, kivel az illető vétkezett. A törvényes sógorsággal igen sokszor lelki rokonság kapcsolatos. A *köztisztességnél*, vájjon az 1. foknál eljegyzésből vagy házasságból származott-e, ág és fok, és vájjon az eljegyzés megszűnt-e és miért. A *lelki rokonságnál*, vájjon paternitas vagy compaternitas van-e, keresztségből vagy bérmálásból származik-e és hány-szoros. A *crimennél*, vájjon melyik eset forog fenn. A semmisítő akadályok mellett a tiltok is megemlítendőek, ha az Ordinarius fölmentett is már az utóbbiaktól. Továbbá szó van-e de *matrimonio contrahendo* vagy *contractu* és ez utóbbi esetben, vájjon megvolt-e a kihirdetés, a trienti forma és bona vagy mala fide keltek-e össze. Szóval minden akadály úgy jelölendő meg, a hogy megvan, mert a felsőbbség csak úgy ment föl, a hogy ismeri az esetet.

3. Kellő okok említendőek és ezeknek igazaknak kell maradniok a fölmentés végrehajtásáig. 4. A folyamodók vagyoni helyzetének megfelelő összeg ajánlandó föl, vagy ha szegények, azt kell bizonyítani, hogy nem ajánlhatnak semmit; tehát állásukat s vagyoni helyzetüket is meg kell említeni.¹ 5. Végül keltezni, a plébániai pecséttel és a plébános aláírásával kell ellátni az iratot.

Könnyebb eligazodás végett a vérokonságnál, sógorságnál és köztisztességnél családfát kell mellékelni és a házasulandók mellé a születési évet kiírni.

Ha a plébános akkor tud meg valamely akadályt, midőn már minden előkészület megtörtént, akkor különbséget kell tenni, vájjon az akadály nyilvános-e vagy titkos és vájjon a felek in bona vagy mala fide vannak-e.

Ha nyilvános és fölmenthető akadályt fedez föl, akkor az esketést a kellő fölmentésig el kell halasztani (ha

¹ Vere pauperes, kiknek vagyona együttesen nem igen haladja meg a 3000 koronát; fere pauperes, a kiké nem igen több 10.000 koronánál.

a felek a halasztásba nem akarnak beleegyezni, akkor nem oldozhatok föl); ha a nyilvános akadály olyan, melytől nem kapni fölmentést, akkor kijelenti, hogy a házasságból egyáltalán nem lesz semmi.

A titkos akadályokról a 71. lapon lesz szó.

5. A külső forumbeli fölmentés megadása és végrehajtása.

Az illetékes felsőbbség a fölmentést vagy *in forma commissoria* vagy *in forma gratiosa* adja meg. Az előbbi esetben megbíz valakit a fölmentés végrehajtásával, a fulminatióval, az utóbbiban pedig ő maga ment föl s csak azt parancsolja valakinek, hogy közölje ezt a felekkel. A római szent-, szék manap mindig az előbbi módon jár el, vagyis megbízza az Ordinariust, hogy a kellő vizsgálat után mentsen föl.

Az az Ordinarius, ki Rómába fordult a felek nevében, akkor is fölmenthet, ha időközben ők máshová költöztek, de új Ordinariusuk értesítendő erről; vagy azt is megteheti az Ordinarius, hogy a végrehajtással azt az Ordinariust bízza meg, kinek területén a felek jelenleg tartózkodnak. Az előbbi Ordinariustól még végre nem hajtott fölmentéseket a káptalani helynök is megadhatja és a sede vacante a káptalani helynökre bízott fölmentéseket az új Ordinarius is végrehajthatja.¹

A fölmentést csak akkor lehet érvényesen végrehajtani, ha az Ordinarius már kézhezvette az illető római okmányt; sürgönyhír csak akkor elég, ha az ap. szentszék parancsára *hivatalosan* adták fel, a mi ritka.²

A végrehajtónak szorosan kell alkalmazkodnia az általános jogi elvekhez és az illető római irat szavaihoz s ezt össze kell hasonlítani a folyamodvány nyal s vizsgálnia, vájjon az okok most is megvannak-e. Ezen vizsgálat végrehajtásával az Ordinarius az illető plébánost bízta meg, ki a feleket s esetleg tanúkat maga elé idézi s megkérdezi, vájjon csakugyan úgy van-e minden, a hogy a folyamodványban említve volt, nem merült-e fel újabb akadály. A plébános kedvező felelete után most már az Ordinarius

¹ S. Off. 20. Febr. 1888.   ² S. Poenit. 15. Jan. 1894.

kiállítja a fölmentési okmányt s ezt megküldi a plébánosnak, ki a felekkel közli, esketés után az anyakönyvben följegyzi a fölmentést s az okmányt elteszi az irattárba.

Ha lényeges hiba miatt érvénytelen a fölhatalmazás vagy a fölmentés, akkor (ante matrim. contractum) a *perinde valere-ért* kell folyamodni, vagyis oly római iratért, melynek értelmében az első fölmentés úgy tekintetik, mintha érvényes volna, vagy pedig (post matr. contractum) sanatiót kell szerezni.

Megjegyzendő még, hogy 1908 nov. 3. óta minden római fölmentés érvényes, ha censura alatt álló egyén kapja is, kivéve ha névszerint van az illető kiközösítve vagy föl-függesztve.¹

Továbbá megjegyzendő, hogy a szentségek Congregatiójától nyert fölmentések kétfélék: kisebb- és nagyobbfokúak. A kisebbfokúak mind észszerű, a szentszéknél elfogadott okokból adatnak meg s így annyit érnek, mintha ex motu proprio és ex certa scientia adatnának meg, tehát subreptio vagy obreptio nem érinti érvényességüket. A nagyobbfokúakat ellenben csakis kánoni okokból adja meg a Congregatio, melyek az érvényességhez szükségesek.¹ *kisebbfokúak*: a 4. és 3. fokú vérrokonság és törvényes sógorság; és 1. és 2. fokú törvénytelen sógorság; mindennemű lelki rokonság és a publ. honestas. *Nagyobbfokúak*: a 2. fokú egyenlőágú vérrokonság, valamint ha a 3. vagy a 2. fok az elsővel érintkezik; az 1. és 2. fokú törvényes sógorság, vagy ha az 1. fok a 2. vagy 3-ikkal érintkezik; a crimen ex adulterio cum promissione matrimonii.

6. Belső fórumbeli fölmentések.

A belső fórumbeli fölmentéseket a S. Poenitentiarum adja meg akár a házasság megkötése előtt, akár utána, de szükséges, hogy az akadály titkos, vagyis olyan legyen, mely természete szerint is, meg tényleg is titkos.

A folyamodványt a gyóntató rendszerint nem küldi egyenesen a Poenitentiariumhoz, hanem az Ordinarius-hoz, hacsak attól nem kell tartani, hogy az utóbbi a körülményekből megismeri a feleket.

¹ Constitutio Apost. «Sapientis Consilio» n. 19—21. et 24.

A folyamodványt latinul kell megírni, a Nagypoenitentiarushoz címezni, álneveket használni a felek lakóhelyének megnevezése nélkül. Ha nyilvános akadály is szerepel, akkor ezt is meg kell nevezni, valamint fölemlíteni, hogy ettől már kértünk vagy kaptunk fölmentést illetékes helyen, magát az akadályt egész pontosan meg kell nevezni, minden lényeges körülménnyel együtt nem és szám szerint. Oldalágú rokonságnál különösen a közelebbi fokot kell pontosan megnevezni. Meg kell említeni azt is, vájjon de contrahendo, vagy pedig de contractu van-e szó és ez utóbbi esetben, vájjon a trienti forma szerint, bona vagy mala fide történt-e és vájjon bevégzett-e. A kérvényt kellő okokkal kell támogatni. Végül megemlítendő, hogy a fölmentő irat kihez és hová intézendő. Taksa itt egyáltalán nem szerepel.

Mivel pedig a gyóntató többnyire az Ordinariushoz küldi a folyamodványt, hogy ő akár maga mentsen föl, akár továbbítsa a kérvényt, azért nagyon kell vigyázni a gyónási pecsétre. Ha nyilvános és titkos akadály együttesen szerepel, akkor a titkos ügyében egyenesen Rómába lehet fordulni, vagy pedig pro foro externo magunk fordulunk az Ordinariushoz, pro foro interno más útján.

A fölmentés végrehajtása. A Poenitentaria vagy az Ordinarius útján vagy közvetlenül fölhatalmazza a gyóntatót, hogy a kért fölmentést gyónás alkalmából adja meg az iratban foglalt föltételek és záradékok teljesítésével. A fölhatalmazást zárt borítékban küldik meg ily fölírással: Discreto viro confessario ex approbatis ab Ordinario per latorem praesentium ad infrascripta specialiter eligendo, vagyis a külborítékon címzettnek a lepecsételt fölhatalmazást csak akkor szabad felnyitnia, ha gyónásból tudta meg az akadályt. Ilyenkor elolvassa, tájékozódik a záradékokról, újabb gyónásban megvizsgálja az ügyet s aztán végrehajtja a fölmentést.

Ha pedig a pap gyónáson kívül tudta meg az akadályt, akkor hivatja az illető felet s értesíti az irat érkezéről. Ha a felek más gyóntatót választanak, akkor ennek kell átadni a lepecsételt iratot; ha pedig nála akarnak gyónni,

akkor fölnyitja s áttanulmányozza az iratot, hogy megtudja, minő kérdéseket kell tennie s minek teljesítését kell elrendelnie. A végrehajtás végett időt tűz ki a gyónás végzésére.

A szokott clausulák ezek:

1. Si ita est. A gyónó állításának hitelt kell adni, hacsak gyónáson kívül nem tudjuk az ellenkezőt.

2. Audita prius eius (vagy eorum) sacramentali confessione. Ilyenkor a fölmentés érvényességéhez gyónás szükséges, de absolutio nem.

3. Sublata occasione peccandi. Ilyenkor az önkéntes közeli alkalmat kerülni, a szükség eset pedig távolivá kell tenni.

4. Iniuncta poenitentia salutari. Ilyenkor a szentségi elégtételtől különböző, a gyónó állapotának megfelelő elégtétel szabandó meg. Ha az illető nem teljesíti, ez nem érinti az érvényeséget.

1. Néha bizonyos ideig többszöri gyónást kell elrendelni.

5. Ut matrimonium secreto contrahere valeat. T. i. a már egyházilag, de érvénytelenül kötött házasságot pusztán a beleegyezés megújításával érvényesítik ilyenkor.

6. Mivel az egész ügynek titokban kell maradnia, még ilyféle clausula szerepel: Praesentibus post eorum executionem sub poena excommunicationis latae sententiae per te combustis vei laniatis. Tehát az iratot a végrehajtás után meg kell semmisíteni.

Ha a gyóntató a feleket gyóntatás közben kellően ki kérdezte s az egész ügyet rendben találja, szóval az összes föltételek megvannak érvényes fölmentésre, akkor először a rendes föloldozásban részesíti őket, ha lehet, és azután a pápai fölhatalmazás *kifejezett fölemlítésével* fölmenti őket s esetleg törvényesíti a gyermekeket.

Ha az akadály csak egyik fél részéről van meg, vagy csak egyik okozta, akkor csak ő kap fölmentést, a másik fél csak értesítést kap, ha tudomása van az akadályról; ha ellenben mindkét fél ismeri és okozta az akadályt (crimen), akkor mindkettő kap fölmentést az elégtétel megszabása végett.

Ha a gyóntató akkor fedez föl akadályt, midőn már minden előkészület megtörtént, akkor különbséget kell tenni, vajjon az akadály megszüntethető-e vagy sem.

Ha dispensálhatatlan az akadály (impotentia, vétekből származó 1. fokú oldalágú vérrokonság, titokban maradt ligámén), akkor abba hagyandó a házasság, bármiféle kellemetlenség származik is ebből. Ha maga a szülő jelenti, hogy a házasulandók féltestvérek, akkor neki kell mindent elkövetnie a házasság ellen.

Ha dispensálható az akadály, akkor vagy arra van még idő, hogy az Ordinariushoz forduljunk, vagy erre nincs. Ilyen esetekre az Ordinarius a plébánosoknak subdelegálhatja fölmentési hatalmát.¹ Nehézség tehát csak akkor van, ha a plébános nem kapott föl hatalmazást s az ügy nem halasztható.

Ez az ú. n. *casus perplexus*, melynek megoldásánál a következőkre kell figyelni: 1. Ha egyik fél sem ismeri az akadályt, akkor nem is kell nekik szólni, hanem esketés után nyomban vagy rendes fölmentést vagy sanatiót kell szerezni. 2. Ha mindkettő vagy legalább egyik ismeri az akadályt, ismét különbség teendő: *a)* ha mindkettő ismeri (crimen), akkor intendók, hogy vagy színleg, vagy a fölmentés elnyerésének föltétele alatt keljenek egybe, nyomban fölmentés kérendő s elnyeréséig tartózkodniuk kell a debitumtól s a fölmentés után négyyszemközt igazi beleegyezést adjanak. Ha a tartózkodásra nem készek, akkor nem oldozhatok föl szentségileg. *b)* Ha csak egyik fél ismeri az akadályt és a másiknak infamatio nélkül nem szólhat (törvénytelen sógorság), akkor szintén figyelmeztetni kell, hogy színleg vagy föltételesen keljen egybe s a fölmentésig kerülje a debitumot; ha az oknak utóbb történő feltárása veszedelmes volna, akkor sanatio szerzendő.

VII A házasság megkötése,

A plébános csak akkor esket megengedett módon, ha meggyőződött arról, hogy a felek részéről minden kellék megvan az érvényes és megengedett egybekeléshez. Azért az esketést meg kell előznie a jegyesi vizsgálatnak és a kihirdetésnek.

¹ S. Poenit. 5. Maii 1896.

1. A jegyesek megvizsgálása.

A jegyesek megvizsgálása a plébánosnak *szigorú* hivatali kötelessége és kettőre terjed ki: *a)* a házassági akadályokra; *b)* a vallási és állapotbeli ismeretekre.

Erre a vizsgálatra az eskető plébános, tehát szabály szerint a menyasszony plébánosa illetékes és ha akadályt fedez föl, ő folyamodik a felek nevében fölmentésért s egyáltalán ő szerzi be az összes szükséges okmányokat.

Ha a felek két különböző plébániához tartoznak, akkor az eskető plébános kérelmére az idegen felet saját plébánosa is megvizsgálhatja és erről bizonyítványt állít ki.

A mi a vizsgálat módját illeti, a *nyilvános* akadályokra nézve a plébános két megbízható tanú jelenlétében, kik a jegyesek viszonyait ismerik, együttesen kérdezi ki a feleket, a *titkosakra* nézve pedig mindegyikhez négy szemközt intéz kérdéseket kellő óvatossággal és tapintattal.

Ha nyilvános akadályt fedez föl, iparkodjék a feleket a házasságról lebeszélni, még ha megszüntethető is az akadály. A titkosossal pedig úgy kell bánni, mintha a gyónásból tudnók.

Az okmányok megszerzésében kezükre járjon a feleknek, azoknál is, melyeket a polgári jog követel. Ha egyik fél, vagy mindkettő más plébánián keresztelkedett, meg kell szerezni a keresztelői kivonatát. A polgári anyakönyvezés életbelépte után született házasulandók számára az eskető plébános megkeresésére *díjtanul* kell a keresztlevelet kiadni.¹

Ha egyik vagy mindkét fél idegen plébániához tartozik, akkor a hirdetésekről, a szabad v. özvegy állapotról és egyéb akadályoktól való mentességről szóló bizonyítványok szerzendők. Ha pedig sürgős esetekben vagy egyéb oknál fogva teljes bizonyosság nem szerzhető, akkor a félnek esküvel kell bizonyítania szabad állapotát.

Vallási ismereteikről is kikérdezendők a jegyesek, ha-

¹ Püspöki tanácskozmány 1909. nov. 17.

csak előre nem tudjuk, hogy elég jártasak. Ha nem tudják azt, amit tudniok kell, akkor oktatni kell őket, a mit a hirdetések alatt is folytatni lehet. Mivel méltóan kell járulniok a szentséghez, súlyos kötelezettségeket vállalnak és leendő gyermekeiknek első nevelői, azért a kikérdezésnek, illetőleg oktatásnak mindegyikükre kell terjeszkednie. Szóval emlékezetükbe kell idézni a házasság célját s lényegét, a házastársi és szülői kötelezettségeket és a *szükségbeli keresztség* kiszolgáltatásának módjára is meg kell őket tanítani.

A külföldön sok egyházmegyében jegyzőkönyvet kell fölvenni a jegyesi vizsgálatról, a mi nagyon ajánlatos.

Ugyanezen vizsgálat alkalmából még arra is figyelmeztetni kell a házasulandókat, hogy az egybekelésig nem szabad együtt lakniok.¹

2. A kihirdetés.

Ha a vizsgálat befejeztével akadályt nem fedeztünk fel, vagy pedig fölmentést szereztünk, a tervezett házasságot még ki is kell hirdetni. A hirdetések szokásjogon keletkeztek, míg végre a IV. lateráni zsinat egyetemes törvény nyé tette, a trienti zsinat pedig még jobban szabályozta. Céljuk az, hogy nyilvánvaló legyen a házasság és az akadályok jobban kitudódjanak.

A törvény súlyos bűn terhe alatt kötelez és tiltó akadály a hirdetés elmaradása.

Ha a plébános szegi meg a törvényt, három évre felfüggeszthető hivatalától. Ha a felek szegik meg, akkor a trienti zsinat szerint, ha bontó akadály miatt érvénytelen a házasság, elválasztandók fölmentésre való minden kilátás nélkül és a gyermekek törvénytelenek. De ma enyhébb a gyakorlat és csak nehezebben kapnak fölmentést, mint mások és azért ezt a körülményt a folyamodványban föl kell említeni. Ha rosszhiszeműleg jártak el a felek, a püspök még külön is büntetheti őket.

A kihirdetésnél tekintetbe veendő a hely, az idő és a mód.

¹ Trid. sess. 24. de reform, matr. c. 1.

1. *A kihirdetés helye.* A közjog szerint «a proprio contrahentium parochio» kell történnie a kihirdetésnek, vagyis abban a plébániában, a hol a házasulandóknak rendes lakóhelyük vagy quasi domiciliumuk van.

A rendes lakóhelyhez két kellék együttesen szükséges:

1. hogy valamely plébánián tényleg lakják az illető és
2. hogy szándéka legyen állandóan ott tartózkodni, hacsak újabb ok onnan el nem hívja. Mihelyt ez a két kellék megvan, azonnal megvan a rendes lakóhely is. Az állandó tartózkodás szándékát különféle jelekből lehet következtetni: községi illetőség szerzése, birtokvásárlás s lakásberendezés, eskü alatt tett nyilatkozat.

A *quasi domiciliumhoz* pedig ez a két kellék kell: 1. a tényleges tartózkodás és 2. az a szándék, hogy az évnek nagyobb részét, azaz legalább hat hónapot ott töltsön valaki. A quasi domiciliumot is azonnal megszerzi valaki, mihamarabb a két kellék együttesen megvan. Így a hivatalnokok, bírák, tanárok, tanítók, katonák, cselédek rendszeresen quasi domiciliumot szereznek *működésük helyén*. Ha a hosszabb maradási szándék bizonytalan, akkor valami jelből következtetni kell. Pl. ha már egy hónap óta tartózkodnak az egybekelés helyén, akkor a hosszabb maradási szándékot föl kell tételezni. Pusztán csak az *egyházmegye* területén való tartózkodás nem elégséges, hanem határozott *plébánián* való tartózkodás kell a rendes vagy quasi domicilium megszerzéséhez.

Az igazi lakóhely ismét vagy *önkéntes*, melyet valaki saját elhatározásával szerez, vagy *törvényes* (szükségszerű), melyet valaki a törvény alapján szerez. Így a feleség a férjnek, a kiskorú gyermekek az atyának vagy gyámnak lakóhelyét bírják.

Már most ha a jegyesek ugyanahhoz a plébániához tartoznak, akkor csak ott, ha két plébániához tartoznak, akkor mindegyikben kell őket hirdetni. Ha egyiknek vagy mindkettőnek több helyen van igazi vagy quasi domiciliuma, akkor valamennyi plébánián kell hirdetni.

Ha valaki rendes lakóhelyét, ahol hosszabb ideig tar-

tózkodott, elhagyta és újat szerzett, ahol egybekelni akar, akkor az előbbiben szorosán véve nem kell hirdetni; de ha a felek az új lakóhelyen még nagyon rövid ideje tartózkodnak (4 hét óta sem) és még ismeretlenek, akkor megfelelőbb, hogy az előbbi helyen is hirdettessenek. Sőt ez a származási helyre nézve is kívánatos, ha a felek ott fölnőtt korukban tartózkodtak.

Ha az esketés oly helyen történik, ahol a feleknek sem rendes lakóhelyük nincs, sem pedig egy hónap óta nem is tartózkodnak, akkor ott nem is történik hirdetés, hanem csak a rendes lakóhelyen.

A kóborló természetűek (vagi) ott hirdetendők, a hol az egybekelés előtt tényleg tartózkodnak és lehetőleg még a származás helyén is. De az ilyenek összeadásához, ha az idő túri, az Ordinarius engedélyét kell megszerezni.

Az eskető plébánosnak a máshol történt hirdetésről bizonyítványt kell szereznie.

A hirdetés ideje. A trienti zsinat szerint «tribus continuis diebus festivis» kell hirdetni, a min a vasárnapokat és a parancsolt ünnepeket kell érteni. Ha a nép az eltörölt ünnepeken is nagy számmal összegyülekezik, akkor püspöki engedéllyel ezeken is lehet hirdetni.¹ Továbbá megfelelőbb, hogy ha három ünnep közvetlenül egymás után van, a közbeeső kihagyassék; valamint az is, hogy az utolsó hirdetés napján még ne történjék meg az egybekelés.

Tulaj donkép a plébániatemplomban kell hirdetni, de ha a plébániai istentisztelet fíókegyházban van, akkor ott történhetik.²

Bár a trienti zsinat szerint «inter missarum solemnium» kellene történnie a hirdetésnek, mégis Magyarországon általános szokás a prédikáció után való hirdetés; ha pedig délelőtt elefelejtették volna a hirdetést, a délutáni ájtatosságnál lehet pótolni.³

Ha az első vagy második hirdetés után megszakítás történt, mivel pl. valaki kifogást tett, de ezt utóbb vissza-

¹ S. C. C. 29. Apr. 1823.

³ S. C. C. 25. Oct. 1856.

² S. C. C. 1. Jul. 1724.

vonta, akkor folytatni lehet a hirdetést, ha a megszakítás nem tartott sokáig. Hogy meddig tarthat a megszakítás vagy a teljes hirdetésnek érvénye, ha utána hamarosan nem történt meg az egybekelés, ezt egyetemes törvény nem szabályozza. A római és esztergomi Rituale szerint ismételni kell a hirdetéseket, ha az előbb történt hirdetések óta már *két hónap* elmúlt.

A hirdetés módja. A kihirdetés alkalmából világosan meg kell nevezni a feleknek vezeték- és keresztnévét, a törvényes gyermekeknél a szülőkét is, valamint származási és lakóhelyüket, állapotukat (ifjú ember, hajadon, özvegy) és korukat, valamint vallásukat, kivéve a vegyes házasságnál, s egyéb ismertető jeleiket. A törvénytelen származás említése mellőzendő. Továbbá meg kell említeni, hogy hányadszor történik a hirdetés, vagy ha fölmentés történt, meg kell említeni, hogy az egyházi főhatóság fölmentésével ez a második és harmadik, vagy épen az első-harmadik hirdetés; végül figyelmeztetni kell a jelenlévőket, hogy a ki házassági akadályt tud, annak kötelessége ezt bejelenteni.¹

Ez a bejelentési kötelesség *általában szigorú*, úgyhogy a ki ok nélkül elmulasztja, halálos bünt követ el. Föl vannak mentve ezen kötelességtől, a kik saját vagy övéiknek jelentékeny kára nélkül nem tehetnek jelentést, vagy a kiket hivataluk kötelező titoktartása gátol (orvos, bába), vagy a kik csak gyengén gyanítanak akadályt, vagy hitelt nem érdemlő személyektől hallottak valamit.

Mihelyt valaki akadályt jelent be, azonnal föl kell függeszteni a további hirdetést, vagy a hirdetések után el kell halasztani az esketést, míg az ügy nincs rendbehozva, kivéve a titkos akadály esetét.

A kihirdetéstől való *fölmentést* részben vagy teljesen megadhatja az Ordinarius,² ha ok van rá és erre másokat

¹ A párisi egyházmegye 1908-ban engedélyt kapott, hogy a nagyszámú egybekelések miatt a polgári hirdetés módjára táblán való kifüggesztéssel hirdethessen.

² Trid. Sess. XXIV. c. 1. de reform, matr.

is delegálhat. Ha a felek két különböző egyházmegyéhez tartoznak, akkor Magyarországon mindegyik Ordinariustól kell kérni fölmentést. Nyomósabb okok kelljenek a teljes, mint a részleges fölmentéshez. Vannak okok, melyek alapján *kell* fölmenteni és olyanok, melyek alapján csak *lehet*.

Okok a fölmentésre:

a) Alapos gyanú, hogy halasztás esetén az egyik fél visszalép.

b) Alapos félelem, hogy a házasságot rosszakarátulag megakadályozzák.

c) Ha a halasztásból botrány, a felek megszégyenítése következnek.

d) Ha a halasztás nagy lelki vagy vagyonbeli kárral járna.

e) Ha a felek különböző koruk, állapotuk miatt, vagy öreg koruk miatt gúny tárgyává lennének.

f) Ha a menyasszony még a házasság előtt szülne, vagy ha hamarosan bekövetkezik a tiltott idő.

g) Ha az érvénytelen házasságban vagy ágyasságban élő feleket mindenki házastársaknak tartja.

h) Ha az egyik fél súlyosan megbetegszik s valami kötelessége van a másik fél iránt, vagy gyermekek törvényesítendőik.

j) Ha a feleknek vagy egyiküknek sürgősen hosszabb időre el kell utazniok.

k) Ha ú. n. lelkiismereti házasságot kötnek.

l) Ha a polgári egybekelés után a férfi csak a hirdetés elhagyásának föltétele alatt hajlandó egyháziilag egybekelni.

Halálos veszélyben, midőn már nem lehet az Ordinariushoz fordulni, az eskető pap maga menthet föl a hirdetéstől.

Ha a felek a polgári anyakönyvvezetővel megállapodtak a polg. kötés napjára nézve, mielőtt a plébánosnál jelentkeztek s nem készek halasztásra, akkor a plébános két hirdetéstől és a tiltott időtől is fölmenthet, hogy így az egyházi és polgári egybe-

kelés egy napon történhessék.¹ De az esetet azonnal be kell jelenteni az Ordinariusnál és az említett körülményt az anyakönyvben is följegyezni. Erre akkor is jogosultak a lelkészek, ha az egyik fél más plébániához vagy éppen más egyházmegyehez tartozik.²

A polgári hirdetéstől az alispán ad fölmentést díjtalanul és bélyegmentesen, ha hiteles okmányokkal bizonyítják a felek, hogy legjobb tudomásuk szerint nincs köztük házassági (polgári) akadály.³

3. Az eskető papról és a tanúkról.

Az V. szakasz 8. §-a értelmében vett plébános és az Ordinarius *érvényesen* esketnek:

a) Az elnyert javadalom vagy a hivatalba való lépés napjától kezdve, föltéve, hogy nincsenek nyilvánosan és névszerint kiközösítve vagy hivataluktól fölfüggesztve. Az a plébános is érvényesen esket, kit álczím miatt általánosan plébánosnak tartanak, bár titkos hiba miatt nem az.

b) Csak saját területükön belül, de ott az idegeneket is.

c) Ha valóságosan (bár csak implicite S. C. C. 1908. 28. Mart.) meghívják és fölkérik őket az illetők esketésre, és ha minden kényszerítéstől és megfélemlítéstől menten kérdezik ki és hallgatják meg a házassági beleegyezés kijelentését.

Ebből az következik, hogy ha a plébános vagy Ordinarius saját területükön kívül akarnak esketni, még ha saját híveiket is, a ténykedés érvényességéhez a helybeli plébános (Ordinarius) megbízása (delegatio) szükséges.

Törvényesen, azaz *megengedett módon* esketnek:

a) Ha be van bizonyítva a házasulandók szabad állapota.

b) Ha a házasulandók egyikének vagy rendes lakóhelye van az egybekelés helyén, vagy legalább egy hónap óta ott tartózkodik.

¹ A magyar püspökök körlevele d. d. 31. Aug. et 1. Sept. 1895.

² Közös püsp. tanácskozmány 1897 ápr. 7.

³ Belügymin. rendeletek.

c) Ha pedig a házasulandók a rendes lakóhely vagy egyhavi tartózkodás szempontjából máshová tartoznak, akkor az esketéshez a felek egyikének vagy másikának plébánosától vagy Ordinariusától engedélyt (licentia) kell szerezni, hacsak sürgős szükség (gravis necessitas) nem forog fenn. Ilyen sürgős szükség a halál veszélye, a házasulandók jóhiszemű teljes elkészülése az egybekelésre, a búcsújáráshelyen való egybekelés óhaja, vagy ha pl. fürdő- vagy nyaralóhelyről, a hol az egybekelésre készültek, sürgősen el kell utazniok (vagy legalább egyiküknek), mielőtt az illetékes Ordinarius vagy plébános engedélye bármi módon is megszerezhető volna.

d) A kóborló természetűeket (vagy), a szükség esetén kívül, a plébánosnak csak akkor szabad esketnie, ha az Ordinariustól vagy megbízottjától engedélyt kapott. Ez akkor is áll, ha csak egyik fél vagus. Sürgős összeadásnál, ha más bizonyíték nincs, legalább esküt kell venni a szabad állapotról. Egyébiránt az ilyen sürgős összeadásokat, akár kóbor jegyeseket, akár egyéb idegeneket esketett a plébános kellő engedély nélkül, mindig haladéktalanul tartozik az Ordinariusnál bejelenteni.

ej Minden esetben pedig *szabály az, hogy a menyasszony plébánosa eskessen*, hacsak jogos ok nincs ettől való eltérésre. Ilyen ok a házasulandók óhaja is, vagy az a körülmény, hogy vegyes házasságnál a menyasszony protestáns vagy szakadár.

A ki sürgős szükségesen kívül engedély nélkül esket idegeneket, annak nincs joga a stólailettékhez, hanem azt az illetékes plébánosnak tartozik megtéríteni és ezenfölül az Ordinarius külön is megbüntetheti.

Esketéssel való megbízás (delegatio). Az Ordinarius és plébános, ha maguk nem esketnek, más fölszentelt papnak adhatnak megbízást, de csak saját területükön belül és csak meghatározott papnak. Nem szükséges az esetről-esetre való megbízás, hanem általános is lehet, csak határozott papról vagy papokról legyen szó.¹ Szükséges

¹ S. C. C. 27. Jul. 1908.

azonban, hogy *kifejezetten* történjék a megbízás, élőszóval vagy írásban (sürgős esetben sürgönyileg is történhetik), nem elég a bármennyire észszerűen *föltételezett* megbízás, vagy az utólagos jóváhagyás. A ki *általános* megbízást kapott, az másra is átruházhatja megbízását, de a ki csak egyes esetekre kapott, nem teheti ezt külön fölhatalmazás nélkül.

A megbízott tartozik megbízásának korlátai közt maradni és ugyanazon szabályokat szem előtt tartani, melyekhez az Ordinarius és plébános is kötve vannak. Szükséges tehát, hogy se a megbízó, se a megbízott ne legyenek név szerint kiközösítve vagy hivataluktól fölfüggesztve, és hogy a megbízott is megkérve minden megfélemlítés nélkül eskessen és a házassági beleegyezést kérdezze és meghallgassa.

A tanúkról. A Ne temere a tanúkra nézve nem változtatott a trienti törvényen. Az *érvényes* egybekeléshez tehát az egyház minősített tanúján, vagyis az eskető papon kívül még két más tanú is szükséges. *Tanú lehet bármely épeszű és épérzékű személy*, a ki kellőképp észreveszi, a mi körülötte történik. Épenséggel vak is, vagy süket is lehetnek tanúk, ha az előbbi kellően hallja, az utóbbi pedig látja az egybekelést. *Licite* csak katolikusok lehetnek tanúk; a nemkatholikusokat az Ordinarius csak ex gravi causa tűrheti, ha nem kell botránytól tartani.¹

A polgári törvénynek 39. és 40. §-a szerint szintén két tanú kell, kik 16-ik évüket betöltötték és a házasságkötés cselekményét megértik.

4. Az esketés.

Mint már láttuk, az egyház kezdettől fogva azt követelte, hogy az egybekelés az ő színe előtt történjék és már a legrégebb szertartási könyvek tartalmazzak erre vonatkozó áldást. Most is szigorú kötelességük a

¹ S. Off. 19. Aug. 1891.

feleknek, hogy a templomban megáldassák házasságukat, ha lehet. Mivel pedig a házasság élők szentsége, szükséges, hogy az illetők a kegyelem állapotában legyenek s azért rendszeren gyónniuk kell előbb.

Ha azonban a gyónás sürgetése azt eredményezné, hogy az illetők inkább csak polgárilag kelnének össze, akkor engedni kell a nagyobb baj megelőzése végett. Ha az egyik fél tiltott társaságnak tagja vagy egyébként kiközösítés alatt van, vagy felekezetlen, akkor jelentést kell tenni az Ordinariusnak. Mivel az eskető pap nem kiszolgáltatója a házasság szentségének, azért fontos okból méltatlanokat is eskethet.

Magát az esketést a Rituale utasítása szerint kell végezni a templomban az oltár előtt, karingben és fehér stólában. Némileg változik az áldás, a szerint, a mint özvegyek kelnek össze, vagy ha a nő özvegy, vagy pedig az illetők első ízben házasodnak.

A legvégén, magyar szokás szerint, először a férfival, majd a nővel esküt tétel a pap, úgyhogy az eskü szavait először ő mondja részletekben és ők utána mondják, miközben jobbkezüket az oltáron előttük lévő feszületre vagy ereklyére teszik. Az egész szertartás ettől vette nevét.

Ennek befejeztével akár a Ritualeben lévő, akár más kis buzdító beszédet intéz a pap az új házasokhoz.

Az egyház óhajtja, hogy a házasságkötés misével s a benne foglalt ünnepélyes áldással kapcsolatban történjék, de ezzel szemben egyre jobban terjednek a délutáni esketések.

Az egész szertartás végeztével a házasságot nyomban be kell jegyezni a *házasultak* anyakönyvébe, még pedig a *Ne temere* alapján azon plébániában, a melynek területén (akármilyen templomban vagy kápolnában) az esketés történt. Ha megbízott pap esketett, ezt a körülményt ki kell fejezni az anyakönyvben: Eskető pap a plébános megbízásából N. N. káplán (szónok, tanár). Az «Észrevétel»-rovatban minden rendkívüli körülményt kell följegyezni, mint pl. a fölmentést, az esketési engedélyt.

De a *Ne temere* alapján a megtörtént házasságot még

a *kereszteltek* anyakönyvébe is be kell jegyezni mindegyik félnél a «Jegyzet» vagy «Észrevétel» rovatba. Ha egyik vagy mindkét fél máshol keresztelkedett, akkor az egybekelést anyakönyvező plébános hivatalos jelentést küld¹ a megtörtént házasságkötésről egyenesen az illető plébániahivatalhoz vagy hivatalokhoz és ennek elmulasztása szigorú büntetéssel jár, mert a bejegyzésnek nagyjelentőségű célja az, *hogy a házasságok eltitkolásával ne lehessen csalni*. Ha a keresztelés helyének plébánosa észreveszi, hogy valamelyik fél már házas volt, rögtön jelentse ezt annak a plébánosnak, kinek területén az új egybekelés megtörtént.

Ha halálos veszélyben történik esketés, akkor az eskető pap és a tanúk, ha pedig szükség esetében pap nélkül történik egybekelés, akkor a házasok és a tanúk *in solidum* köteleztetnek arra, hogy a házasságkötésnek mindkét anyakönyvben való bejegyzéséről azonnal gondoskodjanak.

Ha Amerikából vagy más távoli helyről érkezők házasoknak mondják magukat, akkor ezt hitelesen bizonyítaniok kell. Ha nem tudnak hiteles iratot felmutatni s minden vizsgálat hiábavaló, akkor esküt kell nekik felajánlani erre nézve és ennek letétele után törvényes házasoknak és gyermekeik törvényeseknek tekintendők, kivéve, ha valaki más házasság czimén megtámadja ezt, vagy ha egyházi rendek fölveteléről van szó, mert akkor teljes bizonyítás kell. Az így esküvel bizonyított házasságot nem a rendes anyakönyvbe, hanem másba kell bejegyezni.²

5. A vegyes házasság megkötése.

Ha a felek vegyes házasságra jelentkeznek és a lebeszélés nem használ, akkor teljes erővel azon kell lenni, hogy vagy a nemkatholikus fél térjen meg, vagy legalább a szükséges biztosítékokat megadják. Nevezetesen mindenekelőtt az összes születendő gyermekek kath. nevelését biztosító meg-

¹ S. C. Sacram. 6. Mart. 1911.

² S. C. Sacram. 6. Mart. 1911.

egyezésükről, a mi állami közeg előtt történik,¹ hiteles másolatot kell hozniok, melyet ingyen kapnak. Míg ezt meg nem hozzák, addig a plébános nem tesz további lépést. Ha a másolat megvan, akkor a plébános a felek és két tanú jelenlétében jegyzőkönyvet vesz föl, melyben a nemkatholikus megígéri, hogy kath. házastársát vallása gyakorlatában háborgatni nem fogja; a kath. fél viszont igéri, hogy tehetsége szerint iparkodni fog házastársával a kath. vallás hitelveit megkedveltetni s végre mindkettő újból igéri, hogy mindkét nemű gyermekeiket a kath. vallásban neveltetik és házasságukat a nemkath. lelkész előtt nem fogják megkötni. Erre esküt tesznek és a jegyzőkönyvet a tanúkkal együtt aláírják, a plébános pedig most a jegyesi vizsgálatot végzi el. Az említett iratokat a plébános azon folyamodványhoz csatolja, melyben a vegyes vallás tilalmától és esetleges egyéb akadályoktól való fölmentést kéri az Ordinariustól. Ha a plébános a fölmentést megkapta, akkor megkezdheti a kihirdetést (a protest, lelkész kihirdetése nem szükséges), ennek tartama alatt pedig a kath. felet vallásában oktatja és megerősíti. Végül pedig egészen úgy adja őket össze, mint a katolikusokat, csak a házasság ünnepélyes megáldása (missa sponsorum cum benedictiōne eiusdem) van megtiltva.

Ha pedig legyőzhetetlen akadályok a gyermekek kath. nevelésének törvényes biztosítását lehetlenné teszik, de a felek egyébként jóindulattal vannak az egyház iránt, akkor a lelkész nem folyamodik fölmentésért, nem hirdeti őket és rendes activa assistentiában sem részesítheti őket, vagyis rendes módon nem esketheti őket, hanem csupán *passiva assistentia* van megengedve,² hogy ne menjenek a nemkath. lelkészhez és hogy így ne szakíttassék meg minden kötelék az egyház és a kath. fél közt, a ki ilyen esetben a házasság előtt nem oldozható fel szentségileg és nem bocsátható szent áldozáshoz.

¹ Erre nézve utasítást kell nekik adni, hogy hol kell ennek történnie.

² S. Off. 21. Jun. 1912.

A passiva assistentia helye nem a templom, hanem vagy a plébános irodája, vagy a felek lakása. A lelkész karing és stóla nélkül és a Rituale használatát is mellőzve minden kérdés nélkül csak meghallgatja a felek egybekelési nyilatkozatát, melyet két tanú előtt tesznek. (Én N. N. házastársul veszem az itt levő N. N.-t (házastársul megyek) és öt semminemű szükségében el nem hagyom holtomig és holtáig. Isten engem úgy segéljen.) Tanúk gyanánt katolikusok is mehetnek.

Ezen nyilatkozat után jelentse ki a lelkész, hogy ezzel érvényes és fölbonthatatlan házasságot kötöttek, azért a protestáns lelkészhez már nem szabad elmenniök.

Végül a házasságkötés ténye az anyakönyvekbe jegyzendő, a házastulak anyakönyvének «Észrevétel» rovatában azon megjegyzéssel, hogy az egybekelés passiva assistentiával történt.

Ha a felek clandestine kelnek össze (pusztán polgárilag vagy a protest. lelkész előtt is), az ilyen házasságokat a kath. plébános külön könyvben jegyzi föl.¹

Ha az olyan kath. fél, a ki fölmentés nélkül kötött vegyes házasságot, későbben gyónásra jelentkezik, csak azon esetben lehet meggyóntatni, ha egészen komolyan megígéri, hogy mindent elkövet a gyermekek kath. nevelésére, melyet az 1894. évi törvény megnehezített ugyan, de lehetetlenné mégsem tett (XXXII. t.-cz. a gyermekek vallásáról). Ha a vegyes házasságot tiltott módon kötő fél tudta, hogy ez az eljárás egyházi büntetéssel jár, akkor csak külön fölhatalmazással bíró gyóntató oldozhatja föl.²

VIII. A házasság érvényesítése.

1. Általános tájékoztatás.

Néha megesik, hogy valamely már megkötött házasságnak érvénytelenségét fedezzük föl. Ilyenkor az ügy rendbehozatala vagy a házasság semmis voltának kije-

¹ Püsp. tanácskozás 1895 aug. 31. és szept. 1.

² A magyar püspökök 1893 decz. 15-én fölhatalmazást kaptak Rómából, hogy az ezen censurától való föloldozási hatalmat állandóan subdelegálhassák másokra. Meg is tették, de nem egyformán: némelyek csak a lelkészeket, mások a gyóntatókat is felhatalmazták.

lentésével és a felek szétválasztásával történik, vagy úgy, hogy mint testvérek együtt maradhatnak, vagy dissimulációval, midőn jóhiszemben hagyatnak, vagy végre, és ez a rendes eljárás, a semmis házasság érvényesítésével.

Ha valamely házasság érvénytelenségét tudjuk meg, óvatosságnak kell lenni és nem szabad az érvénytelenséget azonnal kijelenteni. Mert ha a felek jóhiszemben vannak és az érvénytelenség feltárásából nagyobb bajok származnának, különösen titkos és meg nem szüntethető akadály esetén, akkor jóhiszemben hagyandók.

Ha mindkét fél tudja, hogy a házasság érvénytelen és fölmentés nem kapható, akkor szétválasztandók. Ennek pedig több módja van:

a) Ha az érvénytelenség bíróilag bizonyítható (pl. impotentia esetén), akkor bírói ítélettel választandók szét.

b) Ha a bírói bizonyítás lehetetlen és az együttlakás bűn veszélyével jár, akkor ágytól és asztaltól választandók el.

c) Ha a meg nem tartóztatás veszélye nem forog fenn, akkor mint testvérek együtt lakhatnak, vagyis csak ágytól választandók szét.

Ha a házasság érvénytelensége nyilvános és az akadály nem szüntethető meg, akkor azonnal szét kell válniok; ha pedig nem akarnak, akkor föl kell őket jelenteni a püsp. szentszéknél.

Ha kapható fölmentés, akkor azonnal meg kell szerezni, mert ilyenkor mindig szívesen fölment az egyház. A fölmentés elnyeréséig pedig:

a) Ha köztudomású az érvénytelenség, el kell válniok.

b) Ha titkos az érvénytelenség, de mindkettő tudja és nem jár bűn veszélyével az együttlakás, akkor mint testvérek együttmaradhatnak; ha pedig bűn veszélye forog fenn, akkor valami ürügy alatt szét kell válniok.

c) Ha csak az egyik fél ismeri az akadályt és nem kell félni, hogy a másik fél vagy elválík, vagy a debitumot mégis követeli, akkor meg kell neki mondani az érvénytelenséget; ha pedig nem lehet neki szólni, akkor a debitumot valami ürügy alatt el kell kerülni.

d) Ha egyik fél sem tudja az érvénytelenséget, akkor az egyiket föl kell világosítani, ha ez kár nélkül lehetséges, és akkor

neki úgy kell tennie, mint az előbbi esetben; ha pedig ártalmas a figyelmeztetés, akkor jóhiszemben kell őket hagyni és sanatio szerzendő.

Az érvényesítésnek két módja van: közönséges vagy rendes érvényesítés és sanatio in radice, azaz gyökeres megorvoslás.

2. A közönséges érvényesítés.

Ez az érvényesítés a felek közreműködésével történik és abban áll, hogy az akadály megszűnése után új beleegyezéssel rendbehozzák a házasságot.

Ez néha fölmentés nélkül történik, máskor pedig csak fölmentés mellett, a szerint, a mint vagy a lényeges beleegyezés, vagy az egyháztól előírt lényeges alak hiányzott, vagy pedig semmisítő akadály mellett keltek egybe.

1. *A beleegyezés hiánya.* Ha mindkét fél részéről hiányzott a beleegyezés, akkor mindkettőnek föl kell újítania, mintha csak most kelnének egybe, s ilyenkor a kegyelem állapotában legyenek (ágyasság, pusztán polgári házasság).

Ha csupán egyik fél részéről hiányzott a beleegyezés (színlelés, tévedés, vis et metus, aetas akadályának egy neme), akkor ennek a félnek most igaz beleegyezést kell adnia, még pedig, ha a másik felet föl lehet világosítani, akkor ezt is meg kell tenni, hogy a kölcsönös beleegyezés annál biztosabban meglegyen; ha pedig a másik félnek, a ki most is tartó igaz beleegyezést adott, nem lehet szólni, akkor elég, ha az előbbi fél mostani igaz beleegyezését hozzáadja a másikéhoz, de külsőleg történjék ez akár élőszóval, akár a copulának ezen szándékból való végzésével, de biztosabb a sanatio in radice. Különben lásd azt is, a mit a tévedésnél mondtunk.

2. *A lényeges alak hiánya.* Ha a házasság clandestinitas miatt érvénytelen, akkor a lényeges alak megtartása mellett kell érvényesíteni. A lényeges alak külső megtartása mellett mégis többszörös hiányból érvénytelen lehet valamely házasság (a pap illetéktelensége, megfélemlítése, a kérdések elmulasztása stb.)

Ha az alakot megtartották ugyan, de az érvénytelenség köztudomású vagy könnyen azzá lehet, akkor újra nyilvánosan meg kell tartani; ha azonban az érvénytelenség teljesen titkos, akkor elég a lényeges alak megújítása a nyilvánosság kizárásával.

Ha egyik fél vonakodik megjelenni a plébános és két tanú előtt, míg a másik óhajtja az ügy rendezését, akkor megbízott vagy irás által történjék az igazi egybekelés; ha pedig az illető erre sem bírható rá, de beleegyezése még tart, akkor sanatio szerzendő. Különbözn ilyen eseteket mindig az Ordinariusnál kell bejelenteni és utasításait követni.

Ha egyik vagy mindkét fél csupán csak a templomba nem akar elmenni, akkor más helyen is összeadhatók.

3. *Semmisítő akadály.* Ha a most már megszűnt akadály nyilvános és köztudomású volt, akkor hirdetések mellett nyilvánosan kell egybekelniök (bár a hirdetésektől az Ordinarius fölmenthet); ha az érvénytelenség nem köztudomású, akkor a lényeges alak megtartása mellett *privatim*, vagyis a nyilvánosság kizárásával is egybekelhet; sőt ha első ízben megvolt a lényeges alak és az érvénytelenség teljesen titkos, akkor egészen *privatim* is megújíthatják a beleegyezést.

Titkos akadály fennforgása esetén Róma régebben azt kívánta, hogy mindkét fél megtudja az érvénytelenséget és új beleegyezést adjon. De mivel sokszor az egyik fél hibájából van meg az akadály és önmagának megszégyenítése nélkül, vagy esetleges más bajok nélkül nem fedezheti föl a másik előtt az ügyet, azért a gyakorlatban sok mindenféle nehézség merült föl. Ennek elkerülése végett Róma újabban, ha kéri, lemond arról a követelményről, hogy az ártatlan felet föl kell világosítani, és *sanatio*-val segít.

3. A gyökeres orvoslás (*sanatio in radice*).

Sanatio a házasságot megsemmisítő akadálynak a pápa részéről fölmentés által való olyan megszüntetését értjük, melylyel a házasságot úgy rendbehozza, mintha kezdettől fogva érvényes volt volna. Ilyenkor tehát az adott és még meglévő, de valamely semmisítő akadály

miatt érvénytelen beleegyezést (radix) megorvosolja, vagyis az akadály megszüntetésével érvényessé teszi és azért a felek közreműködése nem szükséges. Ezt első ízben VIII. Bonifác pápa tette meg.

A szükséges feltételek ezek:

1. Ha az akadály csak egyházjogi.
2. Ha kezdetben igaz beleegyezést adtak, vagyis olyant, mely akadály fennforgása nélkül érvényes házasságot létesített volna.
3. Ha a beleegyezés mindkét fél részéről még most is megvan, azaz vissza nem vonták. Nem jelent igazi visszavonást az, ha valamelyik fél fájjalja és bánja egybekelését, vagy akár kész volna elválni, ha tudná az érvénytelenséget, hanem csakis a pozitív elválási szándék.
4. Ha fontos ok van. Ilyen ok: *a)* ha egyik vagy mindkét fél nem bírható rá a házasságnak közönséges módon való érvényesítésére és mégis együtt akarnak élni; *b)* ha az érvénytelenséget ismerő fél a másiknak nem szólhat; *c)* ha egyik fél sem ismeri az érvénytelenséget s nem is lehet nekik szólni, vagy valamely fölmentés végrehajtásánál lényeges hiba történt s azért érvénytelen a házasság; *d)* ha sok házasságot kell érvényesíteni s ez másként nem lehetséges.

Mivel a *sanatio* megadására csak a pápa illetékes, azért tőle (illetőleg a római hatóságoktól) kell kérni; ha *pro foro externo* kérünk *sanatiót*, akkor legközelebb az Ordinariushoz fordulunk, *pro foro interno* pedig a gyónató közvetlenül a S. Poenitentiáriához folyamodik, bár a lepecsételt iratot ilyenkor is az Ordinarius továbbíthatja. Ilyenkor az esetet egész pontosan kell kifejteni, megmagyarázni, hogy miért kérünk *sanatiót*, és pontos címet jelezni, a hová a felelet intézendő.

A sanatio végrehajtása. Ha *pro foro externo* adatik *sanatio*, akkor az Ordinarius tudomásukra adja a feleknek (sőt ha politikai viszonyok szerepelnek¹ és a *sanatio*

¹ Így a francia forradalom után 1801-ben; Ausztriában

tömeges, akkor közhírré is teszi) és a rendbehozatalt az anyakönyvnek «Észrevétel» rovatában megjegyezzük. Pro foro interno az a fél, ki ismeri az érvénytelenséget, rendszeren a gyóntatószékben kapja meg a sanatiót, illetőleg annak közlését a bűnöktől való feloldozás után. Különben erre nézve alkalmazkodni kell a fölmentő irathoz. Ha egyik fél sem ismeri az érvénytelenséget s nem is tanácsos a fölvilágosítás, akkor az elmarad; elég, hogy Róma orvosoltaabajt.

IX. A házastársi viszony megszűnése.

Kétféleképp szünhetik meg ez a viszony: 1. *teljesen*, midőn maga a házassági kötelék megszűnik és 2. *részlegesen*, midőn a kötelék megmarad ugyan, de a feleknek közös élete részben vagy egészen megszűnik.

1. *A házassági kötelék megszűnése.* 1. Néha valamely semmisítő akadály miatt érvénytelenül kötött házasságot a bíró érvénytelennek jelent ki (sententia declaratoria).

2. Néha a pápa valamely házasságot, midőn a semmisítő akadályt nem lehet teljesen bebizonyítani, de a bevégzetlenség bizonyos, fölmentéssel fölbont.

3. Néha pedig azzal bomlik föl a bevégzetlen házasság, hogy az egyik fél ünnepélyes szerzetesi fogadalmat tesz.

A mondottak a keresztényeknek szentségi házasságára vonatkoznak.

II. *Az ágytól és asztaltól való elválás*, midőn maga a házasság érvényben marad. Mivel ugyanis a keresztényeknek bevégzett házassága fölbonthatatlan, az együttélés pedig sokszor erkölcsileg lehetetlen, azért ezzel az elválással kellett segíteni.

Ez az elválás a trienti zsinat szerint többféle okból lehetséges.¹ Az elválás vagy örökös, vagy ideiglenes.

1. *örökös* elválásra a következő okok elégségesek:

1856-ban a josephinistikus házasságokat; Magyarországon 1909-ben a Ne temere meg nem tartása miatt érvénytelen vegyes házasságokat Róma így érvényesítette.

¹ Sess. 24. cau. 8.

a) Kölcsönös megegyezés nagyobb lelki tökéletesség végett, ha egyik, vagy mindkét fél szerzetbe lép, vagy a férfi az egyházi rendeket veszi föl.

b) Ha egyik fél házasságtörést, vagy vele fölerő sodomiát vagy bestialitást követ el.

A szükséges föltételek ezek: ha a bűn legalább erkölcsileg bizonyos, a maga nemében bevégzett és nemcsak anyagi, hanem alaki is; ha a másik fél nem akarta a bűnt s nem is adott rá okot és maga is nem esett ugyanabba a bűnbe és az elkövetés után nem engedte el a tettnek jogi következményeit azzal, hogy a bűn megtudása után önként közösült a vétkessel, vagy megígérte, hogy nem indít válópört.

c) Némelyek szerint az egyik félnek hithagyása, vagy eretnek felekezethez való áttérése is ilyen ok. De ezt inkább az ideiglenes elválásra szolgáló okok közé kell számítani, míg tudniillik a bűnös fél meg nem tér.

2. *Ideiglenes* elválásra szolgáló okok: a) Kölcsönös megegyezés akár természetfeletti (1. Cor. 7, 5), akár természetes okból, b) Egyik fél válhatik, ha a másik hithagyóvá vagy eretnökké lesz s őt is a hittől való elpártolásra csábítja, vagy ha egyik a másikat egyéb súlyos vétkekre akarja rábírní; ha egyik durván és kegyetlenül bánik a másikkal, vagy épen élete ellen tör; ha túrhetetlen az együttlakás az örökös perpatvar, viszálykodás, gyűlölet miatt, melylyel egyik fél üldözi a másikat; ha egyik fél rosszakaratúlag elhagyja a másikat, vagy ha saját erkölcstelen életmódja miatt ragadós betegségbe esik s veszély van, hogy házastársa is megkapja a bajt; ha egyik fél mindent elpazarol, vagy ha valamely büntény miatt elveszti polgári becsületét és házastársát is a bűnrészesség gyanújába keveri stb.

A nemi hűséget természetesen az elválás után is meg kell őrizni. Az ártatlan nő eltartást követelhet a férjtől, aki erre bíróilag kényszeríthető. A gyermekek neveléséről a bírói ítélet értelmében tartoznak gondoskodni.

Az egyházi válóperek régebben hosszadalmasabbak voltak, de újabban elég egyszerű az eljárás, különösen ha a polgári bíró-

ság már elválasztotta a feleket. A vagyoni jogi ügyekben manap a perlekedő házaspárokat egyáltalán a polgári bírósághoz szokták utalni.

Mivel az elválás sokféle bajjal és lelki veszéllyel jár, azért a lelkészek és gyóntatók mindent elkövessenek ellene és csak mint utolsó eszközt engedjék meg, vagy túrják a jóhiszeműleg már elváltknál.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal	
Előszó	3	
I. A házasság természete és tulajdonságai.		
Bevezetés	5	
1. A házasságról mint szerződésről	5	
2. A házasság mint szentség.....	7	
3. A házasság osztályozása.....	8	
4. A házasság tulajdonságai	9	
5. A házasságra vonatkozó joghatóság	10	
6. A polgári házasság	11	
II. Az eljegyzés.		
1. Az eljegyzés kellékei	14	
2. Az eljegyzés eredményei	16	
3. Az eljegyzés fölbontása	17	
III. A házassági akadályok általában.....		18
IV. A tiltó akadályok.		
1. A házassági tilalom	20	
2. A zárt idő.....	21	
3. Az eljegyzés	21	
4. A fogadalom	22	
5. A vegyes vallás	23	
6. A kihirdetés	26	
V. A semmisítő akadályok.		
1. A korhiány	27	
2. A tévedés	29	

	Oldal
3.A megfélemlítés	30
4.A conditio.....	32
5.A nőrablás	34
6.Az impotentia	35
7.A házassági kötelék	37
8.A lényeges alak hiánya.....	40
9.A rokonság	43
A) A vérrokonság	43
B) A lelki rokonság	46
C) A polgári rokonság	47
10. A sógorság	49
11. A köztisztesség.....	51
12. Az egyházi rend	53
13. Az ünnepélyes fogadalom	53
14. A vallási különbség	54
15. A bűntény akadályá	55

VI. Az akadályok megszüntetése.

1. Az akadályok természete	57
2. A fölmentő hatáság.....	58
3. A fölmentésre szolgáló okok	63
4. A fölmentési kérvények.....	65
5. A külső forumbeli fölmentés megadása és végrehajtása	67
6. Belső forumbeli fölmentések.....	68

VII. A házasság megkötése.

1. A jegyesek megvizsgálása	72
2. A kihirdetés	73
3. Az eskető papról és a tanúkról	78
4. Az esketés	80
5. A vegyes házasság megkötése	82

VIII. A házasság érvényesítése.

1. Általános tájékoztatás	84
2. A közönséges érvényesítés	86
3. A gyökeres orvoslás	87

IX. A házastársi viszony megszűnése.

1. A házassági kötelék megszűnése	89
2. Az ágytól és asztaltól való elválás	89